

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

K problematice slov cizího původu na 2. stupni ZŠ

Vypracovala: Adéla Mottlová
Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce, PhDr. Mileně Noskové, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat paní ředitelce, učitelům a žákům ze základní školy za spolupráci ohledně dotazníkového šetření.

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam i o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 22. dubna 2019

.....
Adéla Mottlová

Anotace

Bakalářská práce se zabývá přejímáním slov z cizích jazyků. V teoretické části je věnována pozornost především pojmům slovní zásoba, obohacování slovní zásoby, slovo cizího původu, a také se zde řeší otázka pravopisu a skloňování přejatých slov. Praktickou část tvoří dotazník určený pro žáky 2. stupně ZŠ. Jeho vyhodnocením je zjištěna míra znalosti přejatých slov.

Klíčová slova: slovní zásoba, obohacování slovní zásoby, přejímání slov z cizích jazyků, slovo cizího původu

Abstract

The bachelor thesis is about words accepting from foreign languages. In the theoretical part, the focus is in particular on the terms of vocabulary, the enrichment of the vocabulary, the word of foreign origin as well as on the question of orthography and inflection of accepted words. The practical part consists of a questionnaire designed for 2nd grade pupils of elementary school. Its evaluation is a measure of the knowledge of the accepted words.

Keywords: vocabulary, enrichment of vocabulary, acceptance of foreign words, word of foreign origin

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Slovní zásoba	9
1.1 Obohacování slovní zásoby.....	10
1.2 Zánik slov.....	12
2. Přejímání slov z cizích jazyků	13
3. Slova cizího původu.....	15
3.1 Přizpůsobení slovům domácím	15
3.2 Stáří přejetí	16
3.3 Prameny přejetí	16
3.4 Funkce cizích slov	19
3.5 Internacionalismy	19
3.6 Kalky	22
3.7 Zánik cizích slov	22
3.8 Zvláštní případy přejímání slov	23
4. Adaptace přejatých slov	24
4.1 Výslovnost.....	24
4.2 Pravopis.....	27
4.3 Skloňování.....	29
5. Přejatá slova v učebnicích českého jazyka	32
5.1 Učebnice Fraus pro 6. ročník	32
5.2 Učebnice Fraus pro 7. ročník	32
5.3 Učebnice Fraus pro 8. ročník	33
5.4 Učebnice Fraus pro 9. ročník	34
PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
6. Výzkum.....	36

6.1	Cíl výzkumu	36
6.2	Metoda výzkumu.....	36
6.3	Předpoklad.....	37
6.4	Výsledky výzkumu.....	37
6.4.1	První cvičení.....	37
6.4.2	Druhé cvičení	49
6.4.3	Třetí cvičení.....	51
6.4.4	Čtvrté cvičení	53
6.4.5	Páté cvičení.....	55
	Závěr	58
	Seznam použitých zdrojů	60
	Seznam obrázků a tabulek.....	62
	Seznam příloh	63

Úvod

Základní vybavení každého jedince představuje slovní zásoba. Velikost slovní zásoby se může lišit v závislosti na mentálních schopnostech, zkušenostech a mnoha dalších faktorech. Slovní zásobu tvoří vedle slov domácího původu i slova původu cizího, jimž se právě tato bakalářská práce věnuje. Slova cizího původu člověk užívá v běžné mluvě, aniž by si to kolikrát uvědomoval. Mnohá slova totiž natolik zdomácněla, že jejich cizí původ již není vůbec pocíťován. Takovým příkladem je slovo *škola*, které má svůj původ v řeckém jazyce. Často také dochází k případům, kdy lidé užívají cizí slova, především slova z odborných disciplín, aniž by jim rozuměli. Důvodem může být snaha o co nejdokonalejší či atraktivní vyjádření nebo snaha působit inteligentněji. S cizími výrazy se lidé setkávají také při běžných událostech, jako je například vyřizování úředních záležitostí či psaní odborné studentské práce. Cizí slova se zkrátka stala nedílnou součástí života každého z nás, proto se jejich znalost považuje za nesmírně důležitou. I přesto se ale tematice cizích slov v rámci výuky českého jazyka na základních školách nevěnuje tolik pozornosti.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá obecně slovní zásobou a jejím obohacováním. Druhá kapitola se pak věnuje konkrétně procesu přejímání slov z cizích jazyků. Ve třetí kapitole jsou rozebírána slova cizího původu dle různých faktorů, zmíněny jsou i pojmy internacionalismus a kalk. Čtvrtá kapitola popisuje adaptaci přejatých slov po výslovnostní, pravopisné a morfologické stránce. Pátou kapitolu tvoří analýza vybraných učebnic českého jazyka. Praktickou část představuje výzkumné šetření, jehož cílem je zjistit úroveň znalosti slov cizího původu u žáků druhého stupně ZŠ. Výzkum je proveden prostřednictvím dotazníku a zaměřuje se především na to, jak žáci rozumí daným cizím slovům, a zda jsou schopni je správně psát i skloňovat.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Slovní zásoba

Slovní zásoba představuje souhrn všech slov, která v daném jazyce existují. *Příruční mluvnice češtiny* uvádí rozšířenější definici: „*Slovní zásobu (lexikon) určitého jazyka tvoří souhrn všech jeho lexikálních jednotek, tj. jednovýznamových i vícevýznamových (polysémních) slov a ustálených slovních spojení.*“¹

Slovní zásoba patří spolu se zvukovou stránkou a gramatikou mezi základní složky jazyka. Slovní zásobu studují mnohé lingvistické disciplíny, z nichž nejdůležitější je lexikologie, lexikografie a do jisté míry i sémantika, která se zabývá významovou stránkou v širším slova smyslu. Mezi hlavní cíle lexikologie se řadí výzkum inventáře jazykových jednotek (slov a slovních spojení) a analýza slovní zásoby po stránce teoretické, kam patří uspořádání a členění slovní zásoby, původ slov, způsoby tvoření nových slov, vliv cizích slov na mateřský jazyk apod. Lexikografie se na rozdíl od lexikologie zabývá spíše praktickou stránkou, obzvláště sepisováním slovní zásoby a následným vytvářením slovníků.²

Slovní zásoba se neustále vyvíjí, proto nelze přesně stanovit její rozsah. Přibližné odhady je možno vyvodit z různých výkladových slovníků. Například *Příruční slovník jazyka českého* tvoří 250 000 slov, přesto se ale nejedná o úplný obsah české slovní zásoby. Vedle národní slovní zásoby existuje slovní zásoba jednotlivce, tedy individuální slovní zásoba, která je samozřejmě mnohem menší. Její velikost závisí na mnohých faktorech, mezi které se řadí vzdělání, mentální schopnosti či společenské postavení jedince. Individuální slovní zásoba se dělí se na aktivní a pasivní. Aktivní zahrnuje slova, která člověk aktivně užívá, a to jak v mluvené, tak písemné podobě. Z odhadů vyplývá, že jde přibližně o rozmezí 5 000 – 10 000 slov. Naopak pasivní slovní zásobu tvoří slova, jež člověk zná, ale aktivně je nepoužívá. Uvádí se, že u lidí s dosaženým středoškolským vzděláním je to asi 40 000 slov. V souvislosti s pojmem slovní zásoba stojí za zmínku pojem jádro, jenž představuje centrum slovní zásoby. Tvoří ho slova nezbytná pro běžnou mluvu, která označují podstatné skutečnosti všedního života. Patří sem například slova *dům, voda, pes* či *hlava*. Jádrová slova jsou poměrně frekventovaná, stálá, neutrální, a současně jde o slova nemotivovaná, což znamená, že sama nevznikla z jiných slov, ale

¹ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 92.

² ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 147.

lze z nich nová slova utvořit. Opozici k jádru představují jednotky nacházející se na okraji lexikálního systému, jejichž frekvence výskytu je mnohem nižší (např. *kaprál*).³

1.1 Obohacování slovní zásoby

Jak je již zmíněno výše, slovní zásoba se neustále mění a vyvíjí. Svůj podíl na tom mají mimojazykové, psychické i jazykové činitele. Mimojazykové souvisí se společenskými a přírodními změnami, které vedou k zániku slov označujících mizející jevy a současně k vytváření slov označujících nové skutečnosti. Pod faktory psychickými se rozumí fakt, že vývoj našeho myšlení a poznání směřuje k rozšiřování slovní zásoby a proměnlivost citového života vede k vytváření nových neobvyklých pojmenování, která zaujmou místo slov prostých a běžných. Z hlediska jazykového je slovní zásoba ovlivňována tím, že slova se vyvíjí po sémantické i formální stránce v závislosti na jejich postavení v měnicím se systému jazyka.⁴

Obohacování slovní zásoby probíhá na základě následujících způsobů: tvoření nových slov, významové změny slov již existujících, spojování slov do sousloví, přejímání slov z cizích jazyků a přejímání slov v rámci útvarů národního jazyka.

První způsob, tedy tvoření nových slov, souvisí se třemi slovotvornými postupy: odvozování (derivative), skládání (kompozice) a zkracování (abreviace). Odvozování probíhá na základě připojování afixů, pod něž spadají prefixy (předpony) a sufixy (přípony). Řidčeji se objevují i vkladné morfy, tzv. interfixy. Pojem sufix je třeba nezaměňovat s pojmem koncovka, což je ta část slova, která se při ohýbání mění, a určuje tak gramatické kategorie daného slova. Druhým slovotvorným postupem je skládání nových slov neboli kompozice. Jde o proces tvoření nových slov prostřednictvím spojování dvou či více slov. Spojení může být souřadné nebo podřadné. V případě prvním, kdy jsou spojené části na stejné úrovni (*zeměkoule*), se jedná o koordinaci. Naopak podřadné spojení se nazývá subordinace, spojené jednotky charakterizuje vztah závislosti (*světlovlasy*). Posledním postupem je zkracování, k němuž dochází především kvůli ekonomičnosti. Zkracují se například názvy států (*ČR*) či názvy institucí (*ČSOB*), v hovorové češtině lze nalézt zkratky antroponym (*Franta, Stáňa*) a zkracování je typické

³ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 92–93.

⁴ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 96.

i pro studentský slang (*úča, matika*). Detailněji o tvoření slov pojednává lingvistická disciplína zvaná slovtvorba.⁵

Dalším způsobem obohacování slovní zásoby jsou významové změny slov. Souvisí to s tím, že slova se mohou po sémantické rovině měnit a nabývat nových významů. Tento způsob bývá také označován jako tzv. sémantické tvoření slov. Řadíme sem princip metafor a metonymií, tedy přenášení slovního významu na základě vnější a vnitřní podobnosti. Zvláštním případem je zužování (specifikace) významu, rozšiřování (generalizace) významu, abstraktizace a konkretizace. Příkladem zužování je nářeční výraz *hrnek* označující druh květináče. Naproti tomu výraz *limonáda* souvisí s rozšiřováním významu, jelikož dnes označuje jakýkoli nápoj, tedy nejen nápoj z citronu, jak tomu bylo původně. Pod pojmem abstraktizace se rozumí, že konkrétní slovo nabylo abstraktního významu, příkladem je slovo *jádro*, které se dnes používá také ve spojení *jádro problému*.⁶ *Mluvnice současné češtiny* uvádí ještě pojem apelativizace, což znamená, že se konkrétní jméno stane obecným výrazem a představuje obraz stejných vlastností (např. *jidáš, švejk*).⁷ Příkladem opačného procesu, tedy konkretizace, je slovo *hloupost*, které označuje nejen lidskou vlastnost, ale také se užívá specifičtěji ve spojení *kupovat hlouposti*. K přeneseným pojmenováním se zařazuje i zjemnění a zhrubění, tedy eufemismy (*zesnout* namísto *umřít*) a dysfemismy (*zdechnout* namísto *umřít*).⁸

Dále je slovní zásoba obohacována tvořením ustálených víceslovných pojmenování neboli sousloví. Jde o způsob podobný kompozici, rozdílem je pouze to, že vzniká složenina více samostatných slov. Většinou jsou výsledkem nedělitelné pojmy, které z hlediska obsahu odpovídají jednoslovným názvům. Díky své popisnosti, sémantické bohatosti, jasnosti a přesnosti se často uplatňují v odborném a publicistickém stylu. Příkladem víceslovného pojmenování je spojení *zdravotní pojištění, hlavní nádraží*, často jde také o odborné termíny z oblasti biologie (*muchomůrka zelená*) či techniky (*parní stroj*).^{9,10}

⁵ ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 27–32.

⁶ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 97.

⁷ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 77.

⁸ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 97.

⁹ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011., s. 82.

¹⁰ ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 29.

O dalším způsobu obohacování slovní zásoby, jímž je přejímání slov z cizích jazyků, bude později pojednávat samostatná kapitola, proto se tomu nyní nebude věnovat pozornost.

Proces přejímání slov se ale nemusí týkat více jazyků, může také probíhat v rámci jednoho národního jazyka mezi jeho jednotlivými útvary a vrstvami. Přemysl Hauser se o tom stručně zmiňuje ve své publikaci *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov*. Do vrstvy spisovného jazyka často pronikají původně slangové výrazy (*cvičky, montérky, sjezdař*), ale dostávají se tam i výrazy nářeční a obecné (*cifrovat, makovec*). Vzácně může docházet i k ožívování výrazů starých, které byly přejaty ve starší době vývoje jazyka. Příkladem je přechod pojmenování původních husitských zbraní na zbraně používající se v současnosti (např. *samopal, houfnice*) či slovo *rozhlás*, které v době národního obrození označovalo zprávu.¹¹

1.2 Zánik slov

Mezi změny ve slovní zásobě nepatří jen způsoby jejího rozšiřování (obohacování), ale je třeba brát v potaz i skutečnost, že některá slova ze slovní zásoby pomalu mizí. Je to spjato s postupně se vytrácející označovanou skutečností. V souvislosti se zánikem slov se zmiňují historismy, tj. pojmenování zaniklé skutečnosti, a archaismy, tj. zastarávající výrazy, které jsou nahrazovány výrazy novějšími. Příkladem historismu je označení bývalé jednotky míry *látro* a za archaismus se považuje třeba slovo *dějeprava*, které se dnes nahrazuje slovem *dějepis*.¹²

¹¹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969, s. 19.

¹² GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 102.

2. Přejímání slov z cizích jazyků

Mezi způsoby obohacování slovní zásoby, jak je již výše zmíněno, patří přejímání slov z cizích jazyků. V současnosti jde o velmi častý proces, cizí jazyky (zejména angličtina) pronikají čím dál tím více do naší slovní zásoby.

„Přejímání je důsledkem kontaktů jazyků a jejich vzájemné ekonomické, politické a kulturní situace, důsledkem poznávání cizích skutečností a potřeby pojmenovat je. Mezi přejatými slovy převládají substantiva. Cizí vlivy se projevují především na úseku terminologie, dnes zvláště výrobní, technické, obchodní, ale i sportovní a hudební.“¹³

Pronikání slov z cizích jazyků do češtiny probíhalo již od nejstarších dob. Souvislosti lze spatřovat třeba v tom, že se do naší země dostávaly neznámé druhy zboží (*šafrán, zázvor, fíky, pomeranč, hedvábí*) prostřednictvím cizích kupců, kteří sem přicházeli. Zasluhou cizích mnichů se zase obohatila i náboženská terminologie (*mše, oltář*) a díky našim cestovatelům, kteří rádi objevovali exotické cizokrajné končiny, pronikly do české slovní zásoby nové výrazy spjaté s jejich dobrodružnými cestami (*palma, oliva, tajga, tundra, totem*). Od 12. století se do české slovní zásoby dostávaly především germanismy v souvislosti s německou kolonizací, jež přispěla k rozvoji obchodu a řemesel. Výrazy týkající se rytířstva, pocházející především z francouzštiny, k nám pronikaly skrze němčinu prostřednictvím potulných rytířů. Přes němčinu k nám začala přicházet i slova přejatá z dalších románských jazyků, a to zejména z italštiny a španělštiny. Cizí vlivy k nám pronikaly i v souvislosti se vznikem Karlovy univerzity, kdy sem přicházeli mnozí cizí učenci, a především v době vlády Rudolfa II. byl zaznamenán příchod mnoha cizinců, zejména italských hudebníků, stavitelů a nizozemských obchodníků. V období po bitvě na Bílé hoře docházelo ke germanizaci vyšších vrstev, tedy šlechty a bohatého měšťanstva. Cizí slova pronikala i do jazyka nižších vrstev, k dělníkům a sedlákům. Kromě slov německých šlo zejména také o slova původu francouzského. Souvislost s poněmčováním lze spatřovat v tom, že úředním jazykem byla až do vzniku Československa němčina. Cizí výrazy však do naší země nepřinášeli jen cizinci, ale i samotní Češi, kteří odjížděli do ciziny kvůli obchodu, vojenským výpravám či kvůli studiu na univerzitách. Toto působení českých občanů v zahraničí dalo vznik českým jazykovým ostrůvkům v cizích zemích. Za Národního obrození byl ale vliv cizích jazyků oslaben. Snahou obrozenců bylo vyhýbat se německým výrazům, často se sami pokoušeli vytvářet doslovné překlady, tzv. kalky

¹³ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 120.

(*jazykozpyt, zeměpis*). V této době k nám pronikaly především výrazy slovanské – ruismsy, polonismsy a slovakismsy. Slova převzatá z ruštiny naši slovní zásobu obohacovala i v období po druhé světové válce. Nejsilnější je ale bezpochyby vliv angličtiny, který je zaznamenán od 19. století a pokračuje dodnes. Anglicismsy se vyskytují ve všech sférách, od sportu přes hudbu a počítačovou techniku až po výrazy týkající se publicistiky a politiky. Pro současnou dobu je také charakteristický velký příliv výrazů mezinárodních, tzv. internacionalismů, která jsou většinou řeckého nebo latinského původu. Tato slova se vyskytují především v oblastech vědy, techniky či kultury. Příkladem jsou slova *telefon, televize, automobil, profesor, akademie*. Díky evropským jazykům do češtiny pronikla i slova ze vzdálených exotických jazyků (např. indiánské jazyky, arabština, čínština). Důvodem jsou již zmíněné daleké výpravy českých cestovatelů a výskyt cizokrajných plodin na našem trhu. Příčinou pronikání cizích slov do slovní zásoby češtiny ale nejsou jen výše zmíněné osobní styky s cizinou, svůj podíl na tom mají i literární vlivy, tedy šíření přes psanou podobu. Za zmínku stojí působení bible, náboženské i klasické literatury a spisů z různých oblastí jako je lékařství, botanika, historie či zeměpis. Značný vliv literatury byl zaznamenán v 19. století, kdy stěžejní místo ve společnosti zaujímal denní tisk a kdy došlo k expanzi cizojazyčné literatury, zejména německé, ruské, anglické a francouzské.¹⁴¹⁵

Cizí jazyky obohacovaly a dodnes obohacují slovní zásobu češtiny. Zaznamenán je ale i opačný proces, kdy čeština působí na ostatní jazyky a poskytuje jim svá slova. Přejímky z češtiny se dostaly do řady slovanských jazyků, zejména do slovenštiny, polštiny a ruštiny. Ve středověku pronikla do ruštiny například slova *obyvatel, duchovenstvo, právo*. Česká slova se dostala i do němčiny, jde například o výrazy *pečeť, bouda, píšťala* či o názvy jídel *smetana, koláč, švestka*. Slovo *píšťala* doputovalo i do Francie, kde se z něj utvořilo slovo *pistole*, které k nám opět přišlo, ale s významem ruční střelná zbraň, a stalo se internacionalismem. Tím se stal i literární neologismus *robot*, který vymyslel Josef Čapek pro bratrovu dramatickou hru RUR. V některých jazycích se vyskytují i pojmenování husitských zbraní – *halapartna, houfnice*.¹⁶¹⁷¹⁸

¹⁴ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011., s. 83–85.

¹⁵ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku: pomocná kniha pro vyučování na školách 2. cyklu*. Praha: SPN, 1972, s. 125–126.

¹⁶ HELCL, Miloš. Slovní zásoba češtiny a její změny. In: *O češtině pro Čechy: jazyková příručka*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1963, s. 60.

¹⁷ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011, s. 85.

¹⁸ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 167.

3. Slova cizího původu

Nejvíce jsou v naší slovní zásobě pochopitelně zastoupena slova domácího původu. Vedle nich ale existují i slova původu cizího. Otázkou zůstává, co přesně se za cizí slova považuje, zda mezi ně lze zařadit i slova zdomácnělá. Bohuslav Havránek přispěl do časopisu *Slovo a slovesnost* článkem, v němž uvádí, „že je třeba dobře rozlišovati slova cizí ve vlastním smyslu slova, totiž cizojazyčná, kterých se užívá vědomě jako slov jazyka cizího, a slova přejatá z jazyka cizího nebo mezinárodní, nazývaná často také, ne dosti přesně, slovy „cizími“, kterých užíváme jako součástí české zásoby slovní (také je vyslovujeme jen českými hláskami, skloňujeme atd.).“¹⁹

Přemysl Hauser v *Nauce o slovní zásobě* dělí slova cizího původu podle následujících čtyř faktorů:

- 1) přizpůsobení slovům domácím
- 2) stáří přejetí
- 3) prameny přejetí
- 4) funkce²⁰

Publikace *Výslovnost spisovné češtiny* dělí přejatá slova také podle rozšířenosti ve slovní zásobě češtiny. Některá cizí slova se řadí k základní slovní zásobě (*republika, stát, sociální*). Častěji ale přejatá slova náleží k jednotlivým jazykovým vrstvám, a to především k odbornému jazyku. Jde o slova knižní, básnická (*laur*), vědecká (*kalk*), technická (*difuzér*), hovorová a publicistická. V nespisovné češtině to jsou slova obecná, nářeční, slangová či profesionální.²¹

3.1 Přizpůsobení slovům domácím

Dle přizpůsobení slovům domácího původu se cizí slova rozkládají na ose, která má dva krajní body. Jeden tvoří slova zdomácnělá neboli zcela přizpůsobená, a to jak po formální, tak i mluvnické stránce. Dochází u nich k tomu, že lidé jejich cizí původ už vůbec neberou na vědomí. Tato slova mohou dokonce tvořit centrum (jádro) slovní zásoby. Jde například o slova *škola, kabát, barva*. Opačný konec osy zahrnuje slova zcela nepřizpůsobená, která jsou stále vnímána jako cizí. Mezi tato slova se řadí cizí reálie a slova citátová. Cizí reálie jsou spjata s cizím prostředím, jde například o názvy cizích

¹⁹ HAVRÁNEK, Bohuslav. Cizí jazyk a „cizí“ slova. *Slovo a slovesnost*. [online]. 1938, roč. 4, č. 4, s. 255–256 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=273>.

²⁰ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 51.

²¹ BUCHTELOVÁ, Růžena, ROMPORTL, Milan, ed. *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník*. Praha: Academia, 1978, s. 16.

měň (*forint*), oděvů (*kimono*) či jídel a nápojů (*boršč, saké*). Cizí věci ale mohou díky častému používání v domácím prostředí ztratit cizí příznak (*kakao, džem*). Z hlediska mluvnického jsou nepřizpůsobenými slovy slova nesklonná (*šodó, lady*). Většina cizích slov se ale přizpůsobí a zařadí se do české deklinační soustavy. Specifickou skupinu cizích reálií tvoří vlastní jména – zeměpisná a osobní. Některá zeměpisná jména se počešťují (*Paříž*), ale osobní jména se spíše užívají ve své původní podobě. Do slov nepřizpůsobených se řadí i slova citátová, což jsou slova příznaková, která mají svou původní podobu (*de facto, happy end, faux pas, fair play*). Obvykle budí dojem exkluzivity a intelektualizace. Vedle citátových slov existují skutečné citáty, což jsou celé věty v cizím jazyce. Řadí se sem především přísloví a rčení, o nichž více pojednává disciplína zvaná frazeologie. Příkladem je latinské rčení *Carpe diem* překládané jako *Užívej dne*. Mezi krajními skupinami slov, tedy slovy zcela přizpůsobenými a nepřizpůsobenými se nachází slova, která se běžně užívají, ale stále je u nich pocíťována známka cizosti, a to po grafické i zvukové stránce. Často se u nich vyskytují hlásky, které nejsou pro české neutrální výrazy typické. Příkladem takových hlásek jsou hlásky *g, f a x* (*guma, fyzika, box*). Do této skupiny ale patří i slova, z nichž se nedá cizost na první pohled vyčíst, dochází se k ní až při bádání po původu slova (*motor, leporelo, republika*).²²

3.2 Stáří přejetí

Na zdomácnění má vliv i stáří přejetí. Čím dříve byla slova přejata, tím více mají nakloněno k úplnému zdomácnění. Například plně zdomácnělé slovo *škola* bylo přejato již před mnoha staletími, proto si dnes jeho cizí původ už nikdo neuvědomuje. Naopak je tomu u nově přejatých slov, která se nestihla plně přizpůsobit a stále jsou považována za cizí (*make-up*).²³

3.3 Prameny přejetí

Díky zkoumání procesu přejímání slov z cizích jazyků lze určit pramen přejetí v určitém období a zjistit jednotlivá slova, která se v té době přejala. Při sledování současného lexika se zkoumá vliv jednotlivých jazyků a jejich podíl na rozšiřování slovní zásoby.²⁴

²² HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 51–54.

²³ SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, s. 9.

²⁴ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 54.

Filipec s Čermákem rozlišují přejatá slova z hlediska původu na výrazy převzaté z ostatních jazyků a na jednotky mezinárodní, tzv. internacionalismy, o nichž bude pojednávat později samostatná podkapitola.²⁵

Z výzkumu Marie Těšitelové vyplývá, že do naší mateřštiny se nejvíce přejímají slova z latiny, řečtiny, němčiny, francouzštiny, italštiny, angličtiny a ruštiny. Mezi přejatými slovy z hlediska slovních druhů převládají substantiva a adjektiva. Výzkum byl proveden prostřednictvím analýzy českého frekvenčního slovníku, konkrétně jeho první části, která obsahuje 10 000 nejčastěji se vyskytujících slov v české slovní zásobě.²⁶

Následuje přehled cizích jazyků doplněný konkrétními příklady slov, která obohatila naši slovní zásobu.²⁷

Latina

Z latiny se k nám dostaly především výrazy knižní a církevní, a to mnohdy pod vlivem jiných evropských jazyků, jako je třeba němčina, angličtina či francouzština. V odborném názvosloví různých odvětví (např. lékařství) se mimo to vyskytují i latinismy původu řeckého. Mezi hojně užívaná slova převzatá z latiny lze zařadit slova *cirkus, doktor, republika, seminář, student*.

Řečtina

Z řečtiny k nám pronikla především slova knižní. Často jde o slova z literární, vědní či církevní oblasti. Příkladem grécismů jsou slova *atlet, varhany, biologie, demokracie, pedagogika*.

Němčina

V naší slovní zásobě se vyskytuje hojný počet germanismů. Jde jak o slova spisovná (*brýle, flétna, knedlík, nudle*), tak i o slova nespisovná (*štamgast, šuple*).

Angličtina

Anglicismy se přejímaly hlavně v minulém století a tento proces probíhá dodnes. Jedná se o výrazy týkající se především sféry sportu (*sport, tenis, trénink, hokej, snowboard*), výpočetní techniky (*internet, server, skener*), moderní hudby (*pop music*) a masmédií (*talkshow*).

²⁵ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 123.

²⁶ TĚŠITELOVÁ, M. O přejatých slovech v češtině z hlediska kvantitativního. *Slovo a slovesnost*. [online]. 1990, roč. 51, č. 2., s. 111-123 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3345>.

²⁷ Informace v přehledu jsou převzaty z: HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 54–56; SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, s. 15–17.

Francouzština

Slova přejatá z francouzštiny lze najít v oblastech jako je umění (*atelier, rokoko*), gastronomie (*croissant, omeleta, želé*) či móda (*baret, blůza*). Některé výrazy si ponechávají svůj původní pravopis a některá dokonce zůstávají i neskloňná (*blond, au-pair*).

Italština

Přejímky z italštiny jsou často spjaty s oblastí hudby (*forte, klarinet, libreto, piano*) a gastronomie (*sardinka, pizza*).

Španělština

Ze španělštiny k nám pronikla například slova *armáda, kokos, laso, rodeo, tango*.

Maďarština

Výrazů přejatých z maďarštiny je poměrně málo. Byly k nám přejaty hlavně v období habsburské monarchie a jde například o slova *kočí, husar, palačinka*.

Ruština

Ze slovanských jazyků k nám proniklo nejvíce slov z ruštiny. Příkladem jsou slova *babočka, paluba, lyže, svět, vesmír, vzduch*.

Polština

V české slovní zásobě lze najít i některá slova přejatá z polštiny, i když jich není mnoho (*okres, vzor, kořalka, mazurka, báje*).

Slovenština

Od „bratrů“ Slováků se k nám moc slov nedostalo, ale za zmínku stojí slova *zástava, výdobytek, namyšlený, zbojník, rozlučka*.

Srbochorvatština

Z jihoslovanského jazyka zvaného srbochorvatština se do naší slovní zásoby dostala například slova *junák, lastura, snacha*.

Speciální skupinu tvoří takzvané **exotismy**. Jde o přejímky z jazyků vzdálených, jazyků afrických, asijských, indiánských a eskymáckých. Řadí se sem následující jazyky: turečtina (*klobouk, jogurt*), arabština (*talisman, trafika, alkohol*), hebrejštiny (*sobota, rámus*), perština (*bazar, kabát*), indické jazyky (*džungle, karafiát*), čínština (*čaj, kečup, sója*), japonština (*karate, karaoke*), malajština (*orangutan*), indiánské jazyky (*kánoe, tabák, čokoláda, kakao*) a eskymáčtina (*iglú, kajak*).

3.4 Funkce cizích slov

Proces přejímání slov z cizích jazyků odkazuje k jazykovým stykům, které probíhají od dávných dob až dodnes. Cizí slova mohou být společná pro více jazyků, a mohou tak sloužit k jednoduššímu dorozumění. Cizí výrazy nemívají vedlejší významy ani citové či stylistické příznaky, a právě proto se často užívají v odborné terminologii. Dělí se podle toho, zda mají nebo nemají domácí ekvivalent. U slov bez domácího ekvivalentu je používání nutné a v případě běžného užívání často zdomácňují (*automobil, sport*). Cizí reálie zůstávají slovy cizími (*mešita*). Pokud má cizí slovo domácí ekvivalent, bývají oba výrazy obvykle stejného významu i užití (*mluvnice = gramatika, hvězdář = astronom*). Lišit se můžou ve slohových příznacích (*geometrie – neutrální, měřictví – zastarávající*).²⁸

Používání cizích slov v mluveném jazyce může být také chápáno jako snaha o důrazné vyjádření sociální nadřazenosti. Příkladem z minulosti je jazyk vyšších vrstev, zejména šlechty, který obsahoval hodně cizích slov přejatých především z francouzského či španělského jazyka. Ostatní vrstvy se jazyk šlechty pokoušely napodobovat, a tak cizí slova, která byla tehdy považována za „vznešená“, postupem času zevšedněla a začala se užívat i v běžné řeči.²⁹

Vladimír Šmilauer se v *Nauce o českém jazyku* také zmiňuje o tom, že slova cizího původu mohou sloužit jako prostředek ke zjemnění, mohou tedy plnit funkci eufemismu. Jako příklad zde uvádí spojení *korpulentní dáma* namísto spojení *tlustá žena*.³⁰

3.5 Internacionalismy

Internacionalismy neboli mezinárodní slova slouží především ke zjednodušení vzájemné komunikace mezi více národy. Často se užívají v odborné terminologii. Příčinou jejich používání může být to, že pro některé výrazy neexistují české ekvivalenty (*republika, laser, politika*).³¹

Pod pojmem internacionalismus se rozumí výraz, jenž byl přejat do mnoha jazyků, v nichž se nepatrně zadaptoval po mluvnické i ortografické stránce. Významným

²⁸ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 57.

²⁹ BUCHTELOVÁ, Růžena, ROMPORTL, Milan, ed. *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník*. Praha: Academia, 1978, s. 19.

³⁰ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku: pomocná kniha pro vyučování na školách 2. cyklu*. Praha: SPN, 1972, s. 124.

³¹ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku: pomocná kniha pro vyučování na školách 2. cyklu*. Praha: SPN, 1972, s. 136.

pramenem pro český jazyk i další evropské jazyky byly dva klasické jazyky – klasická řečtina a latina. Díky těmto dvěma jazykům v minulosti vznikaly a dodnes vznikají mnohé internacionalismy. Přejímala se jak celá slova, tak i samostatné morfy – prefixy a sufixy. Mezi předpony řeckého původu se řadí například prefixy *dys-* (*dysgrafie*), *eu-* (*eufemismus*), *anti-* (*antibiotika*), *para-* (*parafráze*). Latinskými prefixy jsou například předpony *centi-* (*centimetr*), *post-* (*postmodernismus*) či *ab-* (*abstinent*). Latina ovlivnila především románské jazyky a angličtinu, a skrze tyto jazyky pak latinská slova pronikla i do české slovní zásoby. Ke vzniku internacionalismů přispěla kromě prefixů také plnovýznamová slova. Mezi řecké výrazy, které se obvykle v mezinárodních slovech vyskytují, patří například slova *démos* (*demokracie*), *idea* (*ideologie*) či *makros* (*makroekonomický*). Mezi výrazy latinské se řadí například slova *aqua* (*akvarel*), *forma* (*uniforma*), *modernus* (*modernizace*). Pro některé internacionalismy existují domácí ekvivalenty, pro některé naopak ne. Například slovo *lingvistika* lze běžně nahradit slovem *jazykověda*, ale naproti tomu pro slovo *dinosaurus* by se těžko hledala česká náhrada. U slov, která mají domácí protějšek, má uživatel jazyka možnost volby, zda užije jeho mezinárodní či českou variantu. Buď se jedná čistě o náhodu, ale určitou roli může hrát i módní trend. Pokud jde o dvojici slov *tachometr* – *rychloměr*, dává se přednost výrazu prvnímu, tedy mezinárodnímu. Avšak u dvojice *termometr* – *teploměr* se inklinuje ke slovu druhému, tedy domácímu ekvivalentu. U některých národů je zaznamenána snaha o vytěšňování mezinárodních výrazů, ale jelikož se do vývoje jazyka dá těžko zasahovat a regulovat jej, veškeré tyto tendence, které často souvisí s nacionalismem, nemají smysl.³²

Klasická řečtina a latina se dnes považují za mrtvé jazyky, jelikož není žádné společnosti, která by je užívala ke každodenní komunikaci. Stále jsou ale dodnes pramenem nových slov, moderní evropské jazyky se k nim navracejí, pokud se hledá označení pro nové vynálezy, vědní disciplíny či jevy týkající se vědecké oblasti, ale i každodenního života. Z těchto klasických jazyků tak pramení nejen termíny související s oblastmi jako je medicína, farmaceutika či biologie, ale i běžně užívané termíny *automobil*, *televize*, *operátor* atd.³³ Většina mezinárodních slov je tedy původu latinského a řeckého, ale v menší míře se objevují i internacionalismy přejaté z francouzštiny (*prezident*), italštiny (*banka*, *soprán*) a angličtiny (*sport*, *fotbal*, *hokej*, *kombajn*).³⁴

³² ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 155–159.

³³ ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998, s. 159.

³⁴ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 56.

Internacionalismy se člení do dvou skupin: slova nadnárodní a slova charakteristická pro dané místo či národ. První skupinu tvoří slova, která jsou převzatá z různých míst v různých dobách a jsou pro tato místa a období typická. Jde o slova původu řeckého (*olympiáda, tragédie*) a latinského (*revoluce, menza*), dále o slova z doby křesťanské (*bible, anděl, mše*) a z doby středověku (*realismus, scholastika*). Do skupiny slov typických pro dané místo se řadí výrazy, které označují prostředí, rostliny, zvířata, osoby, činnosti, měny, výrobky apod. Pro bližší představu poslouží následující příklady: *savana* z indiánského jazyka, *kakadu* z malajštiny, *boršč* z ruštiny, *čača* ze španělštiny a *rupie* z indičtiny. Mezinárodní jednotky se mohou tvořit i z vlastních jmen a tento typ internacionalismů se dělí na dvě skupiny. První skupinou jsou ty, jež vznikly na základě metafory či metonymie, tedy přímým přenesením. Druhou skupinu tvoří naopak slova, která vznikla derivací od vlastních jmen. Metaforickým přenesením se utvořily názvy osob (*císař, lazar, donchuan*) a přírodních jevů (*gejzír*). Na principu metonymie vznikla slova označující výrobky, předměty či fyzikální jednotky (*rentgen, koňak, volt, watt*). Mezi slova vzniklá odvozením z vlastních jmen patří například výrazy *gilotina, hortenzie, polonium, bauxit, limuzína, mazurka*.³⁵

Dále je třeba poznamenat, že mezinárodnost v pravém slova smyslu neoznačuje výskyt internacionalismů ve všech evropských jazycích. V některých jazycích se mohou vyskytovat různé internacionalismy, které ovšem nabývají stejného významu. Příkladem je slovo *benzín*, které má v angličtině ekvivalent *petrol* a v ruštině *gaz*. Stejně tak se mohou formálně stejná slova lišit svým významem. Například pod pojmem *keksy* si Češi představí sušenky, kdežto v angličtině se tento výraz užívá pro zákusky. Podobně je tomu u slova *perón*, které k nám přišlo z Francie, kde se užívá ve významu *schodiště*. Tyto uvedené skutečnosti poukazují na to, že proces přejímání cizích slov by se měl brát s rezervou. V některých případech také dochází k tomu, že určitý výraz pronikl jen do několika jazyků a jiné národy tento pojem vůbec neznají. To dokazuje třeba slovo *legitimace*, které je součástí slovní zásoby češtiny i němčiny, ale v angličtině a francouzštině ho nelze nalézt. Z toho vyvěrá na povrch otázka, podle kterého kritéria je možno označit slovo za mezinárodní. Někteří lingvisté na ni odpovídají, že mezinárodním slovem je to slovo, které se vyskytuje alespoň ve dvou světových jazycích.³⁶

³⁵ ČERMÁK, František a Josef FILIPEC. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 123–124.

³⁶ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 56.

V souvislosti s procesem internacionalizace je nutno zmínit proces globalizace komunikace. Tento pojem je definicí nynějších změn, které nastávají v českém jazyce i v řadě dalších jazyků. Jde o komplikovaný a rychle se vyvíjející proces, na který lze pohlížet ze dvou úhlů pohledu. První úhel pohledu hovoří o pokusu o nalezení univerzálního komunikačního nástroje. Tato snaha souvisí se skutečností, že díky globalizaci světa na sebe všechny jazyky působí a vzájemně se ovlivňují. Naopak druhý úhel pohledu zdůrazňuje snahu o identifikaci a poukazuje na záměrné používání národních (regionálních) jazyků.³⁷

3.6 Kalky

Zvláštní skupinu přejatých slov tvoří tzv. kalky, které se dělí do následujících skupin: slovotvorné, frazeologické, sémantické kalky a slova hybridní. Slovotvorné kalky představují doslovné překlady slovotvorných částí cizích výrazů. Při tomto procesu dochází k dodržení slovotvorných principů češtiny. Kalkem latinského původu je například slovo *životopis (biographia)*, z němčiny zase pochází složeniny *veselohra (Lustspiel)*, *poloostrov (Halbinsel)* či sloveso *podepsat (unterschreiben)*. Mezi frazeologické kalky se řadí slovesné vazby, například *udělat něčemu konec (Ende machen)*. Kalky sémantické se vyznačují přejímáním významů z cizích jazyků. Svou roli zde hraje vliv cizích kultur na zrod nových slov. Příkladem z ruštiny je slovo *pětiletka*, jež označuje jak pětiletý plán, tak i období tohoto plánu. Dalším takovým rusismem je výraz *brigáda*, který byl dříve spojován pouze s přívlastkem vojenská, později se začal užívat i ve smyslu pracovní. Slova hybridní představují především složeniny, jež vznikají zvláštním způsobem – tzv. hybridním tvořením. Jde o slučování dvou či více morfologických jednotek (prefixů, základů, sufixů) domácích a přejatých v rámci jednoho slova. Hybridními složeninami jsou například kompozita *fotobuňka* či *elektrospotřebič*.³⁸³⁹⁴⁰

3.7 Zánik cizích slov

Jak už bylo dříve řečeno, přejatá slova tvoří nestabilní část slovní zásoby. Stejně jako se cizí slova do jazyka dostávají, stejně tak se z něj vytrácejí. Pod vlivem zániku

³⁷ SVOBODOVÁ, Diana. *Internationalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007, s. 8.

³⁸ ČERMÁK, František a Josef FILIPEC. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 122–123.

³⁹ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 166–167.

⁴⁰ MEJSTRÍK, Vladimír. Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost. *Naše řeč*. [online]. 1965, roč. 48, č. 1, s. 1–15 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5091>.

módy a změny sociální hierarchie mizí ze slovní zásoby slova módní a slova související se společenskými rozdíly. Zánik slov je spjat také s civilizačními a kulturními proměnami, jako je konec období feudalismu, kapitalismu či zánik manufaktury a rytířství. Slova spjatá s těmito změnami lze ale stále nalézt v historických dílech. K vytěsnění cizích slov směřovaly i puristické snahy, které se snažily o očistu domácího jazyka, tedy o substituci cizích slov slovy domácími. V souvislosti s naší zemí byl v minulosti zaznamenán boj především proti slovům německého původu. Nedošlo ale k vytěsnění v pravém slova smyslu. Německá slova zdomácněla a většinou pronikla do nespisovné vrstvy jako výrazy expresivní (*foch, šmak*).⁴¹

3.8 Zvláštní případy přejímání slov

Mezi zvláštní případy přejímání slov se řadí dvojí (či vícere) a zpětné přejímání. Dvojí přejímání se týká slov, která pocházejí ze stejného pramene, ale do češtiny pronikla různými způsoby a v různých obdobích, tudíž jsou odlišná po formální i sémantické stránce. Například z řeckého výrazu *berrylos* vznikl jak název drahokamu *beryl*, tak i výraz *brýle* zprostředkovaný německým *Brille* (brýle se totiž dříve z berylu brousily). Podobně řecké slovo *pandora*, které označuje hudební nástroj, doputovalo do mnoha dalších jazyků, a dalo tak vznik několika dalším hudebním nástrojům – *mandolína* (italština), *bendžo* (jazyk amerických černochů). V případě druhého typu přejímání, tedy přejímání zpětného, slovo pronikne do jiného jazyka, a poté se vrátí zpět pozměněné a s jiným významem. V českém jazyce tento způsob není tak častý. Příkladem je německý výraz *Kram*, který vznikl z českého *chrám* a z nějž vzešlo české označení *krám*.⁴²

⁴¹ BUCHTELOVÁ, Růžena, ROMPORTL, Milan, ed. *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník*. Praha: Academia, 1978, s. 22.

⁴² Tamtéž, s. 23.

4. Adaptace přejatých slov

Slova cizího původu se často přizpůsobují českému jazyku jak po výslovnostní (ortoepické), tak i po pravopisné (ortografické) stránce. Důležitá je i adaptace z hlediska morfologického, která řeší otázku zařazení cizích výrazů do naší deklinační soustavy.

4.1 Výslovnost

„Zásady výslovnosti slov cizího původu nejsou v češtině zcela shodné se zásadami, jimiž se řídí výslovnost slov domácích.“ Je to způsobeno tím, že soustava hlásek u cizích jazyků většinou nebývá stejná jako u češtiny, tudíž vznikají rozdíly ve výslovnosti jednotlivých hlásek. Slova cizího původu se proto musí v češtině zadaptovat. Na míru adaptace má vliv doba převzetí a frekvence užívání. Slova zdomácnělá, která se do našeho jazyka dostala již dávno, se po zvukové stránce neliší od slov domácích. Příkladem je slovo *košile*.⁴³

Mathesius zdůrazňuje, že „kritériem správné výslovnosti cizích slov nemůže být jejich přesná výslovnost původní, tj. jejich výslovnost v jazyku, z něhož byla vzata.“ Výjimku ale tvoří cizojazyčné citáty, jimiž mohou být i cizí nepočestěná propria, a to jak antroponyma, tak toponyma, dále označení hudebních a literárních výtvorů a v neposlední řadě i přísloví a rčení. Většinou jde o spojení minimálně dvou slov, příkladem jsou spojení *sex appeal*, *fata morgana*, *zoon politikon*. Přesto ale může u běžných hovorů docházet někdy k tomu, že se přesná původní výslovnost nedodrží, i když se vyžaduje.⁴⁴

U domácího jazyka se často nevyskytují zvukové jevy jazyka cizího, a tak je hlavní zásadou výslovnosti přejatých slov substituce zvukových jevů cizího jazyka nejpodobnějšími jevy jazyka domácího. Z hlediska výslovnosti nastávají při procesu přejímání cizích slov následující typy změn. První změna se týká přízvuku. Slova pocházející z jazyků, pro které není typický přízvuk na první slabice, vyslovujeme přesto s přízvukem na této slabice, jelikož jde o hlavní rys češtiny. Například slovo *resumé* má ve francouzštině přízvuk na poslední slabice, ale v češtině se vyslovuje právě s přízvukem na slabice první. Další změnou je substituce fonémů cizího jazyka nejbližšími českými fonémy. Náhrada je samozřejmá u případů, kdy je z hlediska výslovnosti hláska jazyka

⁴³ BUCHTELOVÁ, Růžena, ROMPORTL, Milan, ed. *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník*. Praha: Academia, 1978, s. 27.

⁴⁴ MATHESIUS, Vilém, MACEK, Emanuel a Josef VACHEK, ed. *Jazyk, kultura a slovesnost*. Praha: Odeon, 1982, s. 151–152.

původního stejná s hláskou jazyka domácího. Proto nečiní potíže výslovnost například u slov *bazén* nebo *tablo*, která byla přejata z francouzštiny, kde zněla hláska *b* odpovídá české hlásce *b*. V některých jazycích ale mohou existovat i dvě (či více) různých hlásek vedoucí k rozlišení slov, pro které je českým protějškem pouze jedna hláska. Český foném se tedy stává náhradou pro obě cizí hlásky. Například pro anglické otevřené i zavřené /e/ a redukovaný vokál [ə] existuje v češtině jen hláska [e]. Podobně je tomu u francouzštiny, kde otevřené a zavřené /e/ a zaokrouhlené [ø] má opět za český protějšek pouze hlásku [e]. Někdy naopak dochází k substituci jedné hlásky cizího jazyka spojením dvou hlásek jazyka domácího. Například pro anglické zadopatrové [ɪŋ] je českým protějškem spojení [ɪŋg], případně na konci slov [ɪŋk]. Tento jev lze nalézt třeba u slova *marketing*. Existují i případy, kdy ve zvukové soustavě češtiny neexistuje foném, kterým lze nahradit foném cizí. Řešením se pak stává náhrada odpovídajícím odstínem dané hlásky. Mezi takové odstíny se řadí znělé *dž* a *dz*, jež existují v některých cizích jazycích jako polozávěrové konsonanty *ž* a *ʒ*. Objevují se například u anglicismů *džungle* a *džem*.⁴⁵

Výše uvedenou substituci cizích hlásek podobnými hláskami českými a převádění slovního přízvuku na první slabiku slova označuje Duběda ve svém článku, který byl publikován v časopise *Naše řeč*, jako tzv. fonologickou aproximaci. Z jeho výzkumu vyplývá, že se jedná o nejčastější způsob fonologické adaptace anglicismů.⁴⁶

Stručně se o výslovnosti slov cizího původu zmiňuje také publikace *Čeština pro učitele*. Kromě již zmíněných principů hovoří i o dalších výslovnostních jevech.

Skupiny typu *di*, *ti*, *ni* se ve slovech cizího původu vyslovují odlišně než u slov původu domácího, nedochází totiž ke změkčování souhlásek. Příkladem jsou slova *univerzita*, *serpentina*. Souhláska *x*, která hned na první pohled vykazuje známku cizosti, se vyslovuje téměř vždy nezněle [*prakse*, *ekspedice*]. Výjimku tvoří slova, u nichž se psané *ex* nachází před vokálem nebo před konsonantem *h*. Jen tehdy je výslovnost *x* znělá [*egzistovat*, *egzhumace*]. Shodnou výslovnost s psanou podobou vykazují například výrazy *lokál*, *brikety*, *demokracie*. U některých slov existují ve výslovnosti dubletní tvary. Příkladem je slovo *plakát*, u něžž převažuje ve výslovnostním úzu podoba [*plagát*], jak vyplývá z výzkumu Štěpánové. Na základě výzkumu bylo také zjištěno, že výskyt znělé výslovnosti tohoto výrazu je častější u lidí s nižším vzděláním a u lidí vyššího věku. Vedle

⁴⁵ BUCHTELOVÁ, Růžena, ROMPORTL, Milan, ed. *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník*. Praha: Academia, 1978, s. 27–29.

⁴⁶ DUBĚDA, Tomáš. Fonologická adaptace anglicismů v kvantitativním pohledu. *Naše řeč*, 2018, roč. 101, č. 5, s. 245–267.

kolísání *k/g* často ve výslovnosti kolísají i hlásky *s/z*. U většiny slov, u nichž se v psané podobě nachází souhláska *s* mezi samohláskami, se tato souhláska taktéž čte (*agrese, demise*).⁴⁷⁴⁸ Existují ale případy, kdy je vedle základní výslovnosti možná i hovorová výslovnost se *z* (např. [*rezort*]). Zvláštním jevem je přípona *-ismus*, u které se připouští pouze výslovnost se *z* (*realismus*). Podobně je tomu u výrazů typu *puls* a *kurs*, u nichž se také vyslovuje *z*, ovšem s výjimkou prvního a čtvrtého pádu jednotného čísla. Znělá výslovnost je patrná také u slov, u kterých se připouští vedle základního pravopisu se *z* i varianta se *s*. Příkladem je slovo *poezie* a jeho pravopisná varianta *poesie*. Zřídka se v češtině objevuje souhlásková skupina *th*, která se čte jako *t* (např. *pathos*). Za zmínku stojí i skupina *sch*, u níž se výslovnost shoduje s pravopisnou podobou a s původní latinskou či řeckou výslovností. Vyslovuje se tedy normálně *sch*, nikoli *š*, jak je tomu v německém jazyce. Výjimku tvoří ovšem německá vlastní jména typu *Schulz, Schiller*. U slov obsahujících skupiny *sp, sk, st* (např. *sportka, spekulace*) se někdy objevuje i výslovnost *šp, šk, št*, která se ale nepovažuje za spisovnou. Jde o výslovnost výrazů obecných, slangových a expresivních.⁴⁹ V češtině se vyskytují i tzv. periferní hlásky, které jsou typické pro cizí slova. Řadíme mezi ně vokál *ó*, konsonanty *f, g* a již zmíněné *ž* a *ž*. Dalším znakem cizích slov je spojení samohlásek na rozhraní dvou slabik čili hiát, který se neobjevuje jen při předělu, ale také uvnitř slova. U slov typu *koala, chaos* se spojení vokálů čte plynule. Výslovnost s rázem je patrná pouze u složenin (*miniinterrupce*). U slov, u nichž se v psané podobě objevuje spojení *i* + samohláska, se při výslovnosti tvoří hiátová hláska *j* (např. *studium*). Co se týče délky samohlásek ve výslovnosti, existuje mnoho výrazů, u nichž se připouští obojí výslovnost, tedy výslovnost s krátkou i dlouhou samohláskou.⁵⁰ Z výzkumu Štěpánové, který byl zaměřen na kolísání délky ve výslovnosti přejatých slov, vyplývá, že u většiny případů, u nichž je kodifikována dvojitá výslovnost, převažují krátké vokály. Jedná se například o slova, jež jsou v psané podobě zakončena sufixy *-iv, -iva, -ivní* či *-ura* (*motiv, literatura*). Převaha dlouhého vokálu je zaznamenána jen u slov končících na *-in*, u nichž je ve výslovnosti i pravopise povolena dubleta. Příkladem je slovo *benzin*. Kolísání délky samohlásek

⁴⁷ HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1996, s. 54.

⁴⁸ ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika. Kolísání znělosti souhlásek v přejatých slovech v češtině: Výsledky výzkumu výslovnostního úzu. *Naše řeč*, 2016, roč. 99, č. 4, s. 169–188.

⁴⁹ HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 4. vyd., přeprac. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 50–51.

⁵⁰ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 59–60.

v komunikaci se ale nepovažuje za velký problém, jelikož rozdílnost v délce vokálů neodlišuje slova po významové stránce, lišit se mohou pouze z hlediska stylistiky.⁵¹

Výslovnost přejatých slov spolu s pravopisem, o kterém bude řeč dále, činí často obtíže. Na paměti ovšem zůstává, že pokud si člověk není jist, má sáhnout po nejbližší jazykové příručce, v níž si ověří správnost.

4.2 Pravopis

Slova cizího původu lze stejně jako slova domácí rozdělit na jména obecná a vlastní (osobní a zeměpisná). Přejatá obecná jména se mohou psát počestěným pravopisem, ale zároveň si mohou ponechat pravopis původní. Původní pravopis je bezpochyby typický pro cizojazyčné citáty. Dále se objevuje u výrazů knižních, odborných a také u slov, jejichž psaná podoba se velmi odchyluje od podoby mluvené (např. *interview*). Počestěný pravopis je naopak charakteristický pro zdomácnělá a frekventovaná slova (např. *krize, hokej, adresa*). U těchto slov může docházet k odchylkám mezi pravopisem a výslovností. První odchylkou je, že ve slovech cizího původu se často v psané podobě objevuje hláska *x*, pro niž existuje dvojí výslovnost: znělá [gz] a neznělá [ks]. Další zvláštností jsou pravopisné dublety u slov, u nichž se vedle zdomácnělého pravopisu s *t* povoluje i původní pravopis s *th* (např. *teze* i *these*). Psaní s *th* se ovšem vyskytuje jen zřídka, lze ho objevit u termínů příznačných pro odborný styl. Jak je již zmíněno v podkapitole o výslovnosti, psaná samohláska *i* po souhláskách *d, t* a *n* značí ve výslovnosti tvrdost, nikoli měkkost, jak je tomu v našem jazyce. Další pravopisnou odchylkou u cizích slov je častý výskyt *i* po tvrdých konsonantech (např. *kritika*) a naproti tomu výskyt psaného *y* po měkké souhlásce *c* (např. *cyklistika*). Problematické je u slov cizího původu také užívání hlásek *s* a *z*. U většiny slov, kde se vyslovuje *z* mezi samohláskami, se *z* také píše. Existují ale i výrazy, u nichž vyslovované *z* připouští dvojí pravopis, tedy se *z* i se *s* (např. *filozofie – filosofie, epizoda – episoda*), přičemž platí, že varianty se *z* bývají většinou pokládány za stylově neutrální a varianty se *s* se naopak uplatňují spíše v odborném stylu. Zvláštním případem jsou slova, u nichž se v prvním pádě vyslovuje [s], ale při skloňování a tvoření odvozenin se objevuje ve výslovnosti [z]. Po pravopisné stránce jsou u těchto výrazů připouštěny obě varianty, proto tedy existují dublety jako *impulz – impuls, kurz – kurs, pulz – puls*. Pravopisné dublety jsou příznačné i pro výrazy končící ve výslovnosti na [-izmus],

⁵¹ ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika. Vokální kvantita v přejatých slovech v češtině: Výsledky výzkumu výslovnostního úzu. *Naše řeč*, 2015, roč. 98, č. 4, s. 169-189.

příčemž stylově neutrální je psaní se *s* (*realismus – realizmus*). Co se týče délky samohlásek, dochází u některých výrazů ke kolísání. Týká se to slov zakončených především na sufixy *-iv, -ivní, -emie* a *-on* (*archiv/archív, bonbon/bonbón*). Délka vokálů kolísá i u názvů chemických prvků (např. *jod/jód*). Zvláštností jsou případy, kdy se samohláska čte dlouze, ale v psané podobě je krátká. Takovým případem jsou slova se skupinami *di, ti, ni* (např. *serpentina, recidiva*). Pokud by se dlouhé samohlásky v písmu označovaly, docházelo by často k chybné výslovnosti, jelikož psané *dí, tí, ní* by nás nutilo číst konsonanty měkce.⁵²⁵³⁵⁴ Při pravopisném počešťování přejatých slov také dochází k rušení skupin *ai, oe, ae*, které se vyslovují jako [e/é]. Příkladem jsou slova *prémie* či *aféra*. Výjimku tvoří slova, u nichž nejsou hlásky v jedné slabice a nečtou se tedy dohromady (např. *kánoe*). Pro pravopisnou adaptaci cizích slov je typická i substituce zdvojených hlásek jednou hláskou. K tomuto zjednodušení došlo například u slov *tenis, fotbal, adresa*.⁵⁵

Vedle obecných jmen stojí vlastní jména osobní a zeměpisná. Ta si většinou ponechávají svůj původní pravopis, který se ale obvykle liší od výslovnosti (např. *Schiller* – [šiler], *Cambridge* – [kembridž]). Ovšem u zcela vžitých křestních či zeměpisných jmen cizího původu dochází v pravopise k počešťování (např. *Otylie* místo *Otilie*, *Paříž* místo *Paris*).⁵⁶

Problematiku pravopisu přejatých slov stručně shrnuje *Mluvnice současné češtiny*. Slova plně zdomácnělá často uživatel jazyka nemusí vnímat jako cizí, takovým příkladem je slovo *košile*. Naproti tomu na anglicismus *management* se jako na cizí výraz pohlíží, jelikož je psán původním pravopisem i vyslovován původní výslovností. Mezi těmito okrajovými skupinami lze najít slova, která si zčásti zachovávají svůj původní pravopis a zčásti jsou počeštěna. Jde o pravopisné dublety, které se liší z hlediska frekvence. U některých dublet jsou frekventovanější varianty počeštělé (*krize* místo *kriše*), u některých to jsou ale naopak ty s originálním pravopisem (*jazz* místo *džez*).⁵⁷

⁵² HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 4. vyd., přeprac. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 64–67.

⁵³ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha: Academia, 2005, s. 11.

⁵⁴ GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 60.

⁵⁵ Internetová jazyková příručka: Počešťování přejatých slov včetně vlastních jmen. *Internetová jazyková příručka* [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=120&dotaz=pravopis%20p%C5%99ejat%C3%BDch%20jmen>.

⁵⁶ HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 4. vyd., přeprac. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 67.

⁵⁷ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 334.

4.3 Skloňování

Přejatá substantiva se z hlediska morfologického dělí do tří skupin. První skupinu tvoří slova, která se plně začleňují do naší deklinační soustavy k příslušným vzorům. Druhou skupinou jsou slova vyznačující se morfologickými odchylkami nebo svým specifickým skloňováním. Poslední skupina obsahuje slova, která se do české deklinační soustavy nezařadila, a zůstávají proto nesklonná. V češtině nejsou hranice mezi těmito skupinami ostře vymezené, existují přechodné typy a dubletní tvary, a proto deklinace přejatých slov činí v mnoha případech nemalé obtíže.⁵⁸ Příkladem, kdy morfologická adaptace kolísá a uživatel jazyka má na výběr, zda slovo bude či nebude skloňovat, je výraz *aids*. Buď jej lze začlenit ke vzoru hrad nebo jej ponechat nesklonným.⁵⁹

Zařazení slov do českého deklinačního systému k jednotlivým vzorům se řídí dle mluvnického rodu a zakončení v 1. pádě jednotného čísla ve vyslovované podobě. Přejatá slova, jejichž zakončení odpovídá domácím vzorům, se obvykle k těmto vzorům zařadí. Některá přejatá slova se ovšem do deklinační soustavy začlení jen zčásti, při jejich deklinaci jsou patrné různé odchylky – např. kolísání mezi více vzory. U některých přejatých slov také dochází k rozporu mezi rodem a zakončením. Příkladem je slovo *drama*, které se řadí ke vzoru střednímu i přesto, že končí na samohlásku *a*, jež je typická pro feminina.⁶⁰⁶¹

Publikace *Čeština – řeč a jazyk* se zmiňuje o skloňování přejatých slov, která nejsou zcela začleněna k domácím vzorům. Uvádí i specifika vlastních přejatých jmen, ale ta se pro náš výklad ponechají stranou.

První skupinu ne plně zařazených přejatých slov tvoří substantiva, která jsou v 1. pádě zakončena ve výslovnosti i pravopise na stejnou souhlásku. Do této skupiny patří především jména řeckého a latinského původu. Řadí se sem jména mužského rodu zakončena formanty *-us*, *-os*, jména středního rodu končící na *-um*, *-on* a jména rodu ženského zakončená na *-is* (ta se ovšem objevují jen zřídka). Základním principem při deklinaci těchto slov je odtržení koncového formantu. Dojdeme tak k původnímu

⁵⁸ KUCHAR, Jaroslav. Skloňování přejatých jmen v češtině. In: *O češtině pro Čechy: jazyková příručka*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1963, s. 130–132.

⁵⁹ BOZDĚCHOVÁ, Ivana. Vliv angličtiny na češtinu. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 274.

⁶⁰ HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1996, s. 114.

⁶¹ KUCHAR, Jaroslav. Skloňování přejatých jmen v češtině. In: *O češtině pro Čechy: jazyková příručka*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1963, s. 134–141.

tvartvornému základu, ke kterému pak připojíme zakončení domácích vzorů. Ke jménům rodu mužského životného přidáme zakončení vzoru pán (popř. muž), u jmen neživotných se naopak řídíme vzorem hrad (popř. stroj), u středního rodu hraje roli vzor město (popř. moře) a u rodu ženského vzor žena (popř. růže a píseň). Pro přiblížení slouží následující příklady: *dinosaurus* – 2. pád *dinosauru*, *rytmus* – 2. pád *rytmu*, *kosmos* – 2. pád *kosmu*, *album* – 2. pád *alba*, *epiteton* – 2. pád *epiteta*. Pokud u životných maskulin předchází koncovému formantu *-us* samohláska *i*, skloňujeme je v jednotném čísle podle vzoru pán a v množném podle vzoru muž (*génus* – 6. pád č. mn. – *géníich*). Téměř všechna neutra končící na *-um* a *-on* náležejí ke vzoru město, přičemž v 1., 4. a 5. pádě jednotného čísla si původní zakončení ponechávají. Výjimku tvoří slova, u nichž se před koncovým formantem vyskytuje samohláska. V jednotném čísle a v 1., 4. a 5. pádě množného čísla mají tvary podle vzoru město a ve zbývajících pádech množného čísla se skloňují dle vzoru moře (*muzeum* – 2. pád j. č. *muzea*, 2. pád mn. č. *muzeí*). Je důležité zmínit, že pokud přejatá slova představují nějaké názvy (např. institucí), nedochází při jejich deklinaci k odsouvání formantů, skloňování je tedy pravidelné (např. obchod *Centrum* – 2. pád *Centrumu*). K ponechání původního formantu dochází také u výrazně zdomácnělých slov, formanty v 1. pádě jednotného čísla jsou brány jako kmenotvorné přípony (např. *luxus* – 2. pád *luxusu*). U některých přejatých jmen zase vznikají dubletní tvary v 1. pádě a v ostatních pádech je možná jen varianta zkrácená (*tetanus* i *tetan* – 2. pád *tetanu*), některá jména mají naopak v 1. pádě jednotného čísla možný pouze jeden tvar a dublety jsou typické pro pády ostatní (*glóbus* – 2. pád *glóbu* i *glóbusu*). U feminin zakončených na *-is* je zvláštností, že v ostatních pádech se objevuje formant *-id*, přičemž v 1. pádě jednotného čísla jsou možné oba tvary (*bronchitis* i *bronchitida* – 2. pád *bronchitidy*).⁶²⁶³

Druhou skupinou jsou přejatá substantiva, která jsou v 1. pádě v mluvené i psané podobě zakončena na tutéž samohlásku. Řadí se sem maskulina končící na *-o*, která se skloňují podle vzoru pán (*gigolo*). Výjimku ovšem tvoří slova, u nichž koncovému *-o* předchází samohláska *i*. V jednotném čísle je pak skloňujeme podle vzoru pán a v množném podle vzoru muž (*impresário* – 4. pád mn. č. – *impresárie*). Dále do této skupiny patří feminina končící na *-ea*, *-oa*, *-ua*, *-ia*, *oe*. U slov s prvními třemi zakončeními často dochází ke kolísání mezi vzory žena a růže (*idea* – 2. pád *idey* i *ideje*).

⁶² ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011, s. 208–211.

⁶³ HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1996, s. 115–117.

Slova zakončená formantem *-oe* a *-ia* (zpravidla počestřovaným na *-ie*) se skloňují podle vzoru růže (*kánoe, akácie*). Ze jmen rodu středního je třeba zmínit jména zakončená vokály *-ao, -eo, -uo*, která se skloňují podle vzoru město, jen ve 2. pádě mn. č. přebírají tvary vzoru moře (*kakao* – 2. pád mn. č. *kakai*). U jmen končících na *-eo* a *-uo* jsou navíc ve 3. a 6. pádě mn. č. možné i dublety (*duo* – 3. pád mn. č. *duům* i *duím*). Dále je třeba neopomenout neutra končící na *-io/-yo*, jejichž deklinace opět kolísá – skloňují se podle vzoru město, ale v množném čísle (vyjma 1., 4. a 5. pádu) se skloňují dle vzoru moře (*rádio* – 2. pád mn. č. *rádií*). Specifické skloňování má početná skupina řeckých jmen středního rodu zakončených na *-a*. Při ohýbání přibírají kmenotvornou příponu *-at* (kromě 1., 4. a 5. pádu čísla jednotného). Skloňují se podle vzoru město, s výjimkou 2. pádu jednotného čísla, kdy přijímají koncovku podle vzoru hrad (*drama* – 2. pád *dramatu*).⁶⁴⁶⁵

Třetí skupinu tvoří jména, která jsou v psané a mluvené podobě odlišně zakončena. Jde především o cizí vlastní jména, kterými se ale nebudeme zabývat. Přejatá obecná jména se zde vyskytují pouze okrajově, jelikož většina z nich je počestřena, a odlišnost v pravopise a výslovnosti tudíž není patrná. Příkladem obecného jména, které do této skupiny řadíme, je slovo *interview* s výslovností [intervju:]. Lze jej začlenit ke dvěma rodům, střednímu a mužskému neživotnému. V případě prvním zůstává výraz nesklonným a ve druhém případě se zařadí ke vzoru hrad (2. pád – *interviewu*). Dalším příkladem je slovo *image* vyslovované jako [imidž], které může být rodu ženského i mužského neživotného. Dále se sem řadí femininum *revue* s výslovností [revi:], které lze brát jako nesklonné nebo jej lze ohýbat dle vzoru růže.⁶⁶

Okrajovou skupinu tvoří přejatá substantiva, která se vůbec nezačlení do českého deklinačního systému, a zůstávají tak nesklonná. Vyznačují se neobvyklým zakončením, kterým je nejčastěji dlouhá samohláska (*klišé, kupé, angažmá, filé*). V některých případech může jít také o samohlásku krátkou (*taxi, tabu*). Nesklonná substantiva se většinou přiřazují k rodu střednímu, ale existují i výjimky (*lady, whisky*).⁶⁷

⁶⁴ HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1996, s. 115–117.

⁶⁵ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011, s. 211–213.

⁶⁶ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011, s. 214–216.

⁶⁷ KUCHAR, Jaroslav. Skloňování přejatých jmen v češtině. In: *O češtině pro Čechy: jazyková příručka*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1963, s. 162–163.

5. Přejatá slova v učebnicích českého jazyka

Kapitola analyzuje obsah vybraných učebnic českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ a uvádí, do jaké míry je v nich věnována pozornost tematice slov cizího původu. Jedná se o učebnice, které používá základní škola, v níž byl proveden výzkum tvořící praktickou část. Ukázky některých úloh z těchto učebnic, které se týkají slov cizího původu, lze nalézt v přílohách (viz Příloha 1).

5.1 Učebnice Fraus pro 6. ročník

Učebnice pro 6. ročník se rozděluje na šest kapitol: Tvarosloví, Skladba, Zvuková stránka jazyka, Rozvrstvení národního jazyka, Jazykověda a její složky a Komunikace a sloh. Největší část učebnice tvoří první kapitola s názvem Tvarosloví, jež se zabývá opakováním slovních druhů, především těch ohebných. Právě v rámci této kapitoly se vyskytuje tematika cizích slov, ale pouze okrajově. Prvně jsou cizí slova zmíněna v souvislosti s pojednáním o základní jazykové příručce *Pravidla českého pravopisu*. Jsou zde uvedena cvičení zaměřující se na práci s touto jazykovou příručkou, žáci mají například ověřit správnou výslovnost cizích slov či zařadit daná slova do deklinační soustavy. Další zmínka o cizích slovech se nachází na konci kapitoly v oddíle s názvem SSČ. Zkratka představuje další jazykovou příručku – *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. V uvedených úlohách mají žáci za úkol najít s pomocí příručky význam daných cizích slov atp.⁶⁸

Obecně lze říci, že se v 6. ročníku základní školy věnuje slovům cizího původu minimální pozornost, neboť do obsahu učebnice není zařazena kapitola o slovní zásobě a tvoření slov. Přesto se žáci s cizími slovy setkají, ale jen při práci s výše zmíněnými jazykovými příručkami.

5.2 Učebnice Fraus pro 7. ročník

Učebnice pro žáky sedmých ročníků se člení na následujících šest kapitol: Nauka o významu slov, Nauka o tvoření slov, Tvarosloví, Skladba, Pravopis a Komunikace a sloh. Nejzrozsáhlejší je kapitola o Skladbě, která řeší otázku vět a větných členů. Přejímání slov z jiných jazyků je zmíněno v kapitole Nauka o tvoření slov, konkrétně v podkapitole Slovní zásoba a její obohacování. V uvedených úlohách mají žáci za úkol rozdělit daná slova do sloupců podle způsobu obohacování slovní zásoby a u slov

⁶⁸ KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003.

přejatých musí najít za pomoci SSČ význam a pramen přejetí. Dále jde zde i krátké cvičení na pravopis cizích slov a určování mluvnických kategorií. Poslední úlohou této podkapitoly je výchozí text, ke kterému náleží úkoly, z nichž tři se týkají cizích slov. Žáci mají nejprve najít v textu cizí slova, poté u nich určit mluvnické kategorie, a nakonec zjistit ve *Slovníku cizích slov* jejich význam. Žáci se tedy v tomto ročníku seznamují s další jazykovou příručkou. Opět je ale tematika cizích slov otevřena jen částečně. Co se týče způsobů obohacování slovní zásoby, velká pozornost je věnována především tvoření slov, tj. odvozování, skládání a zkracování. Přejatá slova zůstávají nadále okrajovým tématem.⁶⁹

5.3 Učebnice Fraus pro 8. ročník

Učebnice pro 8. třídu je rozdělena do šesti kapitol: Obohacování slovní zásoby, Tvarosloví, Pravopis, Skladba, Obecné výklady o českém jazyce a Komunikace a sloh. Nejvíce pozornosti je stejně jako u předchozí učebnice věnováno Skladbě. První kapitola se dále dělí na dvě podkapitoly, z nichž jedna nese název Slova přejatá (pravopis, výslovnost). Tuto podkapitolu tvoří celkem pět stran. Část o pravopise přejatých slov pojednává o slovech obecných a vlastních a o jejich přizpůsobení po pravopisné stránce. Po teoretickém poučení následují jednotlivé úlohy. První dvě cvičení se týkají významové stránky cizích slov. Dalším úkolem je, aby žáci odhadli původ daných slov a poté svůj odhad ověřili v jazykové příručce. Následuje doplňovací pravopisné cvičení, v němž mají žáci za úkol doplnit chybějící hlásky a poté daná slova správně přečíst. Dále se zde nachází úloha s řádky, v nichž jsou uvedena slova cizího původu a vždy jen jedno slovo původu domácího, které mají žáci za úkol objevit. Poslední cvičení pravopisné části představuje hravou aktivitu. Žáci mají utvořit 5 skupin podle jednotlivých druhů umění (výtvarné umění, architektura, literatura, divadlo, hudba), a poté musí každá skupina najít v daném souboru přejatých slov deset výrazů, které se týkají právě jejich zvoleného druhu umění. Následně si každá skupina připraví pro ostatní spolužáky vysvětlení nalezených slov. V části o výslovnosti přejatých slov se žáci seznámí se základními pravidly ortoepie, například s tím, že skupiny *di*, *ti*, *ni* se vyslovují tvrdě nebo že mezi *i* a samohláskou se ve výslovnosti vkládá hláska *j* (např. *dieta*). Slovům cizího původu se také věnuje kapitola Tvarosloví, v níž je na sedmi stranách rozebíráno skloňování přejatých obecných jmen a cizích vlastních jmen. Nejdříve jsou žákům představeny základní informace o této

⁶⁹ KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2004.

problematicke v přehledných tabulkách. Najdeme zde například poučku, že u jmen zakončených v 1. pádě na *-um, -on* se tato koncovka v ostatních pádech odsouvá. Po informačních tabulkách následují různé úlohy na procvičování skloňování. V jedné z úloh mají žáci daná přejatá slova přiřadit ke vzorům a vytvořit od nich příslušné tvary. Další úlohou je doplňovací cvičení, kde mají žáci na výběr slova, která mají v náležitém tvaru doplnit do textu. Kromě cvičení týkajících se přímo skloňování se zde nacházejí úlohy, které se zaměřují na sémantickou stránku cizích slov i na to, zda žáci dokážou nahradit cizí slova vhodnými českými synonymy. Část o cizích vlastních jménech se také zaměřuje především na skloňování, ale mimo to se zde nacházejí i úlohy na všeobecné znalosti žáků. Jednou takovou úlohou je doplnění jmen či příjmení slavných zahraničních umělců. Dalším úkolem zjišťujícím všeobecný přehled žáků je cvičení, kde mají žáci za úkol spojit vlastní jméno se správnou informací (např. William Shakespeare – anglický dramatik).⁷⁰

5.4 Učebnice Fraus pro 9. ročník

Učebnice českého jazyka pro 9. třídu obsahuje následující kapitoly: Opakování učiva z 8. ročníku, Slovní zásoba a význam slova, Nauka o tvoření slov, Tvarosloví, Skladba, Pravopis, Zvuková stránka jazyka, Obecné výklady o jazyce a Komunikace a sloh. Téměř za každou kapitolou se nachází oddíl s názvem Souhrnná cvičení. Přední místo zaujímá opět kapitola o Skladbě, která žákům připomíná pojmy věta a souvětí, dále řeší otázku přímé a nepřímé řeči a uvádí i syntaktické jevy, jako je samostatný větný člen, oslovení či vsuvka. O přejímání slov z cizích jazyků se zmiňuje kapitola o Slovní zásobě a významu slova, která ve svém úvodu opakuje způsoby obohacování slovní zásoby. Po stručném přehledu následují jednotlivé úlohy. Žáci mají například určit, jakým způsobem daná slova obohatila slovní zásobu a u přejatých slov mají vysvětlit význam a s pomocí SSČ určit, ze kterého jazyka byla přejata. V dalších úlohách mají zase nahradit daná slova cizího původu vhodným českým ekvivalentem a vybrat z nich ta, u nichž české synonymum není schopno plnohodnotně nahradit slovo původní. V rámci této kapitoly žáci používají i další jazykové příručky – etymologický slovník a překladové slovníky. Zatímco s pomocí SSČ ověřují, zda se jedná o slovo domácí či přejaté, v etymologickém slovníku bádají po původu slova. Překladové či vícejazyčné slovníky jim naopak slouží k nalezení podob českého výrazu v cizích jazycích. V závěru kapitoly je žákům

⁷⁰ KRAUSOVÁ, Zdeňka a Martina PAŠKOVÁ. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2005.

představen další přehled ve formě barevné tabulky, který shrnuje dělení slov podle původu, zmiňuje mezinárodní slova a informuje o tom, že vlivem dynamického rozvoje společnosti, vědy a techniky se počet cizích slov v našem jazyce zvyšuje. Za přehledem jsou opět uvedena cvičení, která jsou založena na práci s jazykovými příručkami. Je zde i úloha čistě na mezinárodní výrazy, z nichž mají žáci vybrat ty, které lze nahradit plnohodnotným českým ekvivalentem. Zajímavé je cvičení, ve kterém jsou uvedeny věty obsahující nevhodně užitá slova cizího původu, která mají žáci nahradit správnými výrazy. Často jde o záměnu dvou formálně podobných slov (např. *efekt – afekt, redakce – redukce*). Na procvičování psaní cizích slov lze narazit až v kapitole o Pravopise, v níž se nacházejí doplňovací cvičení i diktát ve formě výčtu cizích slov.⁷¹

⁷¹ KRAUSOVÁ, Zdeňka, Martina PAŠKOVÁ, Jana VAŇKOVÁ, Pavel RŮŽIČKA, Helena CHÝLOVÁ a Martin PROŠEK. *Český jazyk 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2015.

PRAKTICKÁ ČÁST

6. Výzkum

6.1 Cíl výzkumu

Praktickou část bakalářské práce představuje vlastní výzkum, jenž si klade za cíl zjištění úrovně znalosti cizích slov u žáků druhého stupně základní školy. Cizí slova se v češtině vyskytují v hojné míře a k procesu přejímání slov z cizích jazyků dochází dodnes, proto je třeba mít o cizích slovech nějaké povědomí, především znát jejich význam, nikoli je bezmyšlenkovitě užívat, aniž bychom je chápali. U žáků je zkoumána nejen znalost významů daných slov, ale i schopnost je gramaticky správně napsat a skloňovat. Výzkum zároveň porovnává výsledky žáků sedmých a devátých tříd.

6.2 Metoda výzkumu

Výzkum byl proveden formou dotazníkového šetření, které proběhlo 8. března 2019 na nejmenované základní škole v plzeňském kraji. Šetření se zúčastnilo 77 respondentů, z nichž 50 představovalo žáky sedmých ročníků a 27 žáků devátých ročníků. Oba ročníky byly zastoupeny dvěma třídami. Po předchozí domluvě s vyučujícími českého jazyka byl pro vyplnění dotazníku vymezen časový limit 15 minut. Tento stanovený limit nikomu nečinil obtíže, všichni žáci stihli včas dotazník vyplnit i zkontrolovat. Výjimku tvořili jen 4 žáci s individuálními vzdělávacími plány, kterým byl limit prodloužen na 25 minut.

Dotazník (viz Příloha 2) se skládá z pěti cvičení, z nichž první dvě se týkají sémantické (významové) stránky cizích slov, další dvě se zaměřují na pravopisnou stránku a poslední úloha se zabývá problematikou skloňování. V případě prvního cvičení se jedná o úlohu uzavřenou, která je založena na výběru správné definice ze tří nabízených variant. Druhá úloha je úlohou otevřenou, ve které mají žáci za úkol vymyslet k daným slovům vhodná synonyma. Třetí cvičení týkající se pravopisu je kroužkovací a pouze jedna odpověď ze čtyř uvedených je správná. Ve čtvrtém cvičení žáci doplňují buď *i* nebo *y*. Poslední cvičení je podobné cvičení druhému, jelikož jde rovněž o otevřenou úlohu, a úkolem pro žáky je převést daná slova do náležitého tvaru. Při sestavování a následném vyhodnocování dotazníku jsem spolupracovala s *Internetovou jazykovou příručkou* a s publikacemi *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž* a *Cizí slova v češtině: význam*

nejběžněji užívaných cizích slov. Vybrané vyplněné dotazníky lze nalézt v přílohách (viz Příloha 3 a Příloha 4).

6.3 Předpoklad

Předpokládám, že starší žáci (tj. žáci 9. ročníků) dopadnou v dotazníku o něco lépe než žáci mladší (tj. žáci 7. ročníků). Žáci sedmých tříd se s tematikou cizích slov setkali při výuce českého jazyka jen okrajově, zatímco žáci tříd devátých už byli s touto tematikou plně obeznámeni, a měli by mít tudíž i lepší znalosti. Jelikož se ale tematice slov cizího původu nevěnuje při výuce českého jazyka příliš pozornosti, jak to ostatně dokazuje kapitola o učebnicích, měla bych očekávat, že celkové výsledky nebudou zcela optimistické. Přesto si ale myslím, že žáci nedopadnou zas tak špatně. Na jejich výsledky totiž mohou mít kromě školních poznatků vliv také všeobecné znalosti a poznatky získané čtením, které přispívá k rozvoji slovní zásoby. Domnívám se, že nejlépe si žáci povedou v pravopisných cvičeních, neboť obecně na tematiku pravopisu je při vyučovacích hodinách českého jazyka kladen velký důraz. Naproti tomu první cvičení zaměřené na sémantickou stránku cizích slov bude dle mého názoru pro řadu dotazovaných spíše záležitostí tipovací. Žáci budou pravděpodobně u nějakých výrazů tápat, jakou variantu zvolit, jelikož jsou odpovědi mnohdy zavádějící. Důležité je především pozorné čtení, což dělá dětem v dnešní době čím dál větší obtíže. Proto lze očekávat, že nedůsledné čtení bude jednou z příčin chybných odpovědí.

6.4 Výsledky výzkumu

Následuje analýza jednotlivých cvičení doplněná o grafy a tabulky, které udávají výsledky dotazníkového šetření a zároveň srovnávají žáky sedmých a devátých ročníků. U některých cvičení rozebírám daná cizí slova podrobněji, uvádím většinou jejich původ a význam. Při této analýze jednotlivých slov jsem spolupracovala se slovníky *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž* a *Cizí slova v češtině: význam nejběžněji užívaných cizích slov* a s *Internetovou jazykovou příručkou*.

6.4.1 První cvičení

První cvičení dotazníku se zaměřuje na významovou stránku slov cizího původu. Obsahuje 16 vybraných cizích slov – 13 substantiv, 2 verba a 1 adjektivum. Ke každému slovu vždy náleží tři možnosti – a), b) a c). Úkolem pro žáky je, aby ze tří nabízených možností zvolili jednu správnou odpověď, která představuje definici daného slova. Jednotlivé varianty byly vytvořeny tak, aby žáky trochu zmátly, mnohdy jde o definice

formálně podobných slov, proto je u tohoto cvičení důležité především pozorné čtení. Cvičení ověřuje zejména to, jak žáci rozumí slovům cizího původu. Vybrána byla slova jak hojně používaná, tak i ta méně frekventovaná, se kterými se ale žáci mohli také někdy setkat. Nejedná se o výrazy týkající se určité oblasti, jde o slova náhodně zvolená.

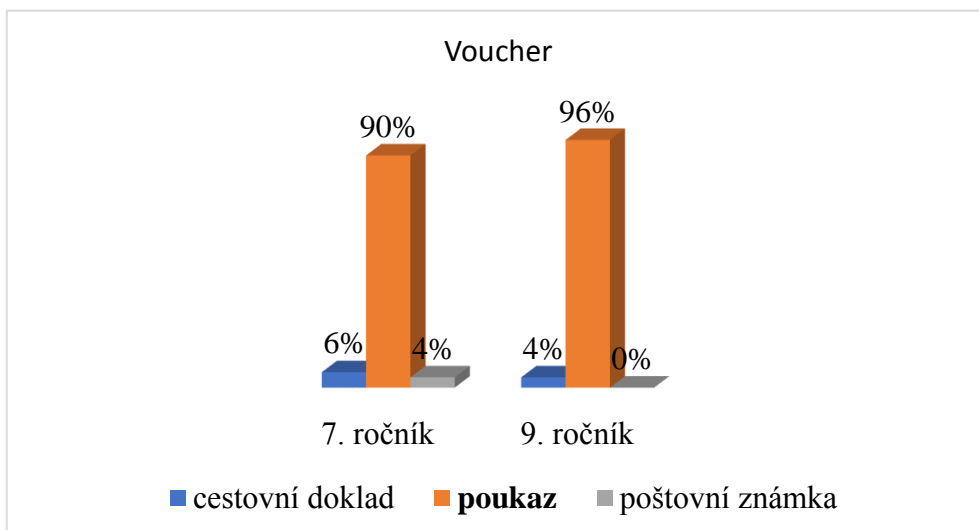
V této úloze dopadli lépe žáci devátých ročníků, předpoklad se tedy vyplnil. Celková průměrná úspěšnost činí 70 %. Nejméně respondenti chybovali u výrazů *luxus* a *aktuální*. Naopak největší potíže činila žákům slova *kúra* a *au-pair*. Zatímco u druhého slova je pravděpodobným důvodem prostá neznalost, u slova prvního zřejmě došlo k záměně s velmi podobným slovem *kůra*. Významovou odlišnost těchto dvou formálně podobných výrazů by si žáci měli vštěpit do hlavy, aby se příště už nespletli.

Dále je uveden rozbor jednotlivých slov, přičemž ke každému slovu vždy náleží graf udávající procentuální zastoupení všech odpovědí u obou ročníků. Správná odpověď je ztučněna v legendě, která se nachází pod každým grafem.

Voucher

Výraz *voucher* má původ ve francouzštině, ale k nám se dostal přes angličtinu. Jeho spisovná výslovnost by měla být [vaučr], přesto jej většina lidí vyslovuje [voučr]. Výraz označuje poukázku na jméno opravňující k odběru určitého zboží nebo služby, rovněž to může být přímo poukázka na hotelové služby vystavovaná cestovními kancelářemi. V současné době jde o poměrně užívaný a známý výraz, ostatně to dokazují i výsledky žáků. U obou ročníků zvolili téměř všichni žáci správnou odpověď, tedy variantu b) – *poukaz*. O něco lépe si ale přesto vedli starší žáci, jejich úspěšnost činí 96 %, naproti tomu úspěšnost žáků mladších odpovídá 90 %.

Obrázek 1 – Voucher

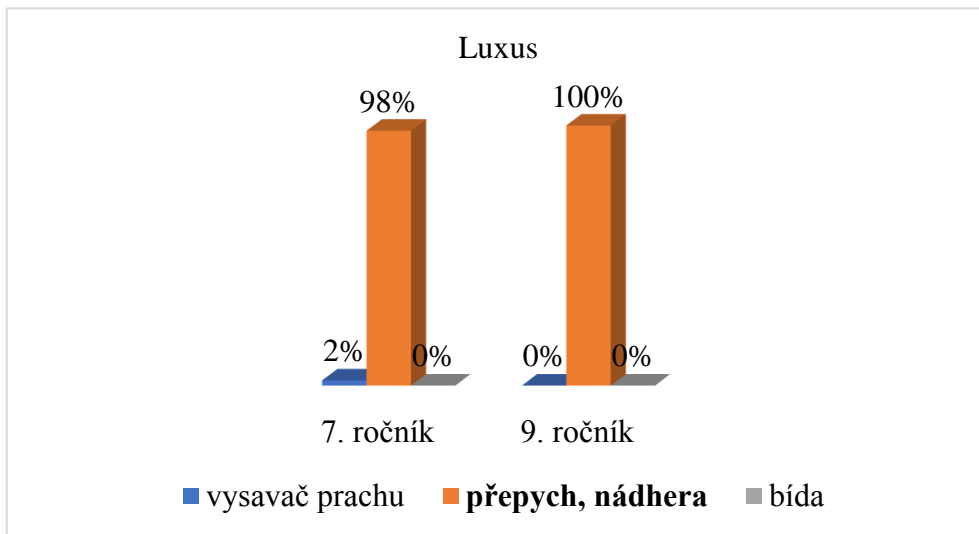

Zdroj: vlastní

Luxus

Druhým výrazem je slovo luxus, které má svůj původ v latině. Jako synonyma se k tomuto výrazu uvádí slova přepych, nádhera či honosnost. Časté je užívání v souvislosti s oblastí módy nebo bydlení. Dle morfologické poučky by se přípona *-us* měla při deklinaci vypouštět, ale v tomto případě tomu tak není, přípona se tedy ponechává. Slovo luxus nečinilo nikomu z respondentů potíže, výjimkou byl pouze jediný žák ze sedmého ročníku, který pravděpodobně z nepozornosti při čtení zaměnil výraz luxus s luxem, který se používá k vysávání.

Obrázek 2 – Luxus

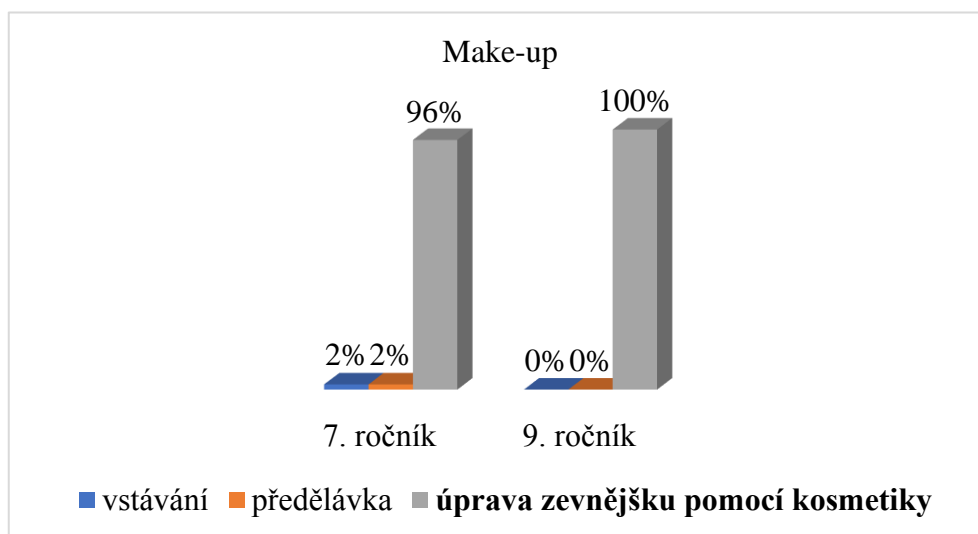

Zdroj: vlastní

Make-up

Ke slovu make-up existuje i pravopisná dubleta mejkap, z níž je patrná správná výslovnost. Výraz pochází z angličtiny a může označovat buď úpravu zevnějšku pomocí kosmetických prostředků, vnější vzhled nebo snadno roztíratelný krém na líčení tváří. Z výsledků žáků je patrné, že se jedná se o běžně užívaný výraz. U žáků devátých ročníků byla zaznamenána 100% úspěšnost a u žáků mladších byla jen o 4 % nižší. Pouze dva žáci vybrali chybnou odpověď. Jeden zvolil odpověď a) – vstávání, pravděpodobně tedy zaměnil výraz make-up za výraz wake-up, který v překladu z angličtiny znamená vstávat. Druhý žák zaškrtnl odpověď b) – předělávka, která se dá nahradit anglicismem remake, jenž se také po formální stránce podobá našemu výrazu.

Obrázek 3 – Make-up

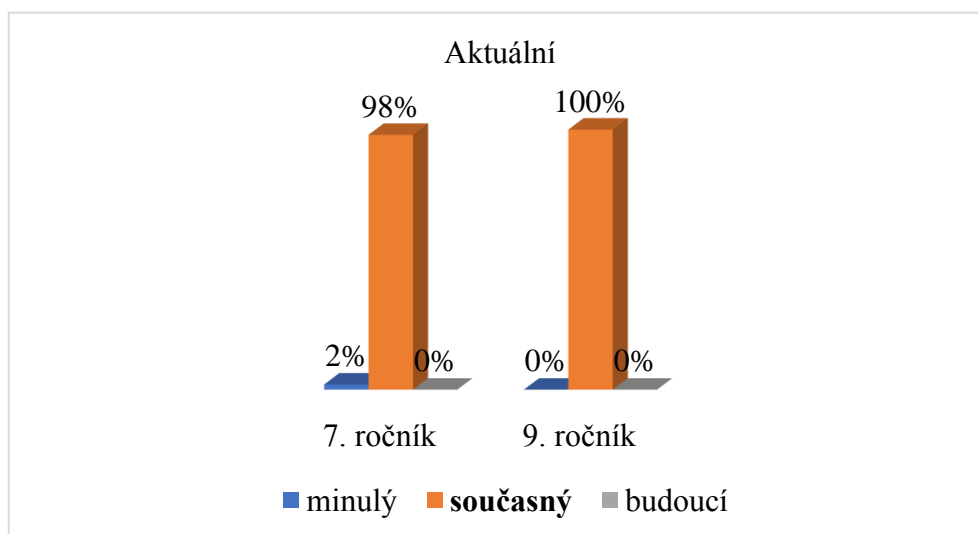

Zdroj: vlastní

Aktuální

Adjektivum aktuální pocházející z latiny se po významové stránce vztahuje k současnosti, jde o něco, co je v současné době živé, zajímavé a budí pozornost. Užívání tohoto výrazu je zaznamenáváno poměrně často v publicistice, konkrétně v televizním zpravodajstvím, jež si klade za cíl předložit občanům informace o právě probíhajících domácích i zahraničních událostech. S tímto výrazem se žáci setkávají také v hodinách občanské výchovy, každý týden totiž mají za úkol připravit si aktuality, tedy zprávy ze současného dění. Výsledky dotazníkového šetření ukazují, že se jedná o známý výraz. Správnou odpověď zvolili všichni dotazovaní až na jednoho žáka ze sedmého ročníku.

Obrázek 4 – Aktuální

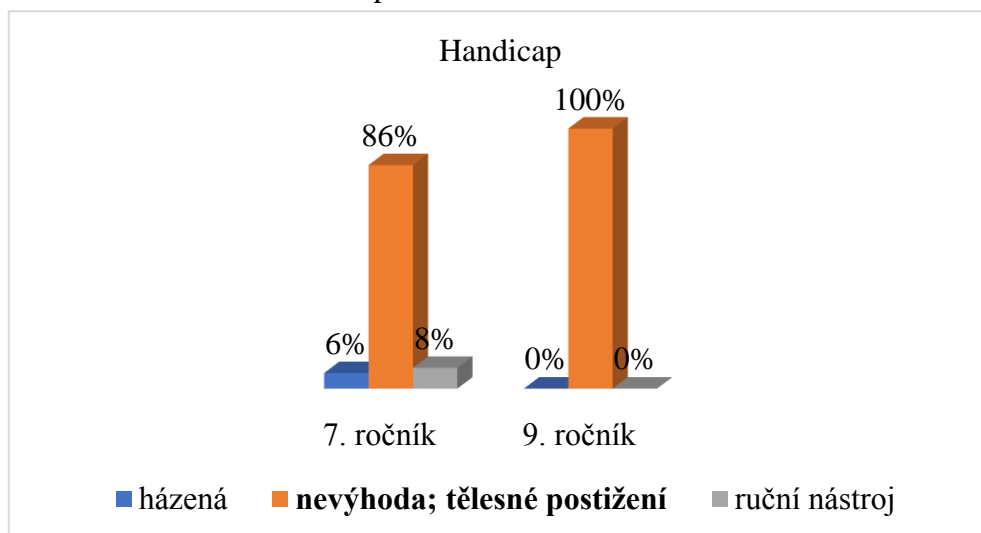

Zdroj: vlastní

Handicap

Vedle výrazu handicap existuje i jeho pravopisně počestělá dubleta hendikep, která se více blíží jeho správné výslovnosti – [hendykep]. Jedná se o slovo anglického původu, které může označovat nevýhodu, znevýhodnění, tělesné postižení či nerovnost podmínek při sportovních utkáních. Starší žáci byli opět úspěšnější než žáci mladší. U žáků devátých ročníků byla úspěšnost 100%, zatímco u sedmých tříd činila úspěšnost 86 %, jelikož sedm žáků odpovědělo chybně. Tři z nich označili za správnou odpověď možnost a) – házená, která se jinak řekne handbal. Zbývající čtyři žáci si zřejmě spojili začátek daného slova se slovem ruka, neboť hand je anglickým výrazem právě pro ruku, a tudíž zvolili odpověď c) – ruční nástroj.

Obrázek 5 – Handicap

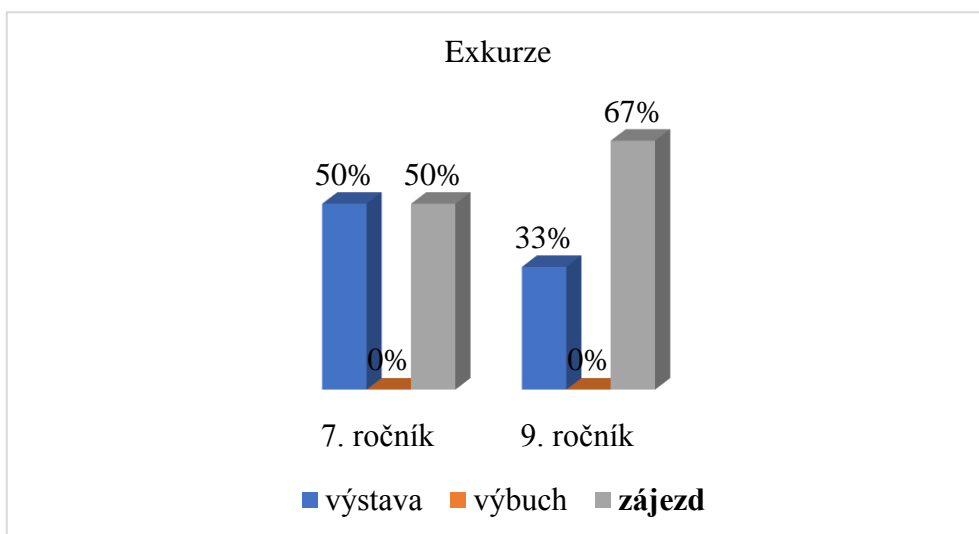

Zdroj: vlastní

Exkurze

Slovo exkurze pochází z latiny a označuje vycházku nebo zájezd za studijním účelem s prohlídkou určitého místa či podniku. Každá škola organizuje během školního roku exkurze v rámci výuky, proto lze předpokládat, že by žáci měli tento pojem znát. I přesto ale z 50 žáků sedmých tříd odpověděla polovina špatně, žáci si spletli exkurzi s expozicí a zaškrtnuli odpověď a) – výstava. Žádný z respondentů nezvolil odpověď b) – výbuch, který lze vyjádřit i slovem exploze. U žáků sedmých tříd byla tedy zaznamenána 50% úspěšnost, naproti tomu u žáků devátých ročníků byla zaznamenána úspěšnost vyšší, 18 žáků zaškrtnulo správnou odpověď c) – zájezd, což odpovídá 67 %.

Obrázek 6 – Exkurze

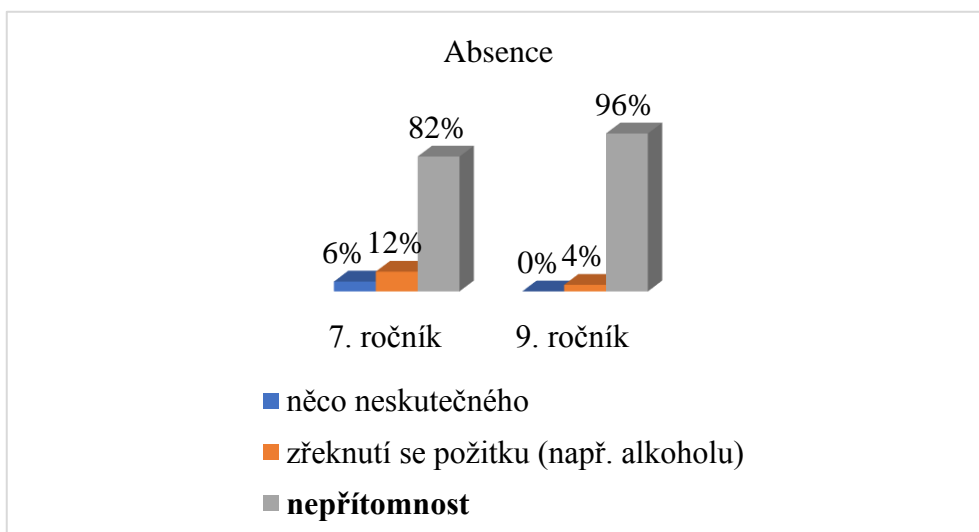

Zdroj: vlastní

Absence

Absence je výrazem latinského původu a znamená nepřítomnost. Antonymem je výraz prezence. Absence je hojně užívané slovo právě v oblasti školství, neboť u každého žáka se hlídá jeho docházka a počet omluvených a neomluvených absencí je uváděn i na školním vysvědčení. Správnou odpověď zvolilo 82 % žáků sedmých tříd a 96 % žáků tříd devátých. Chybně odpovědělo celkem 10 žáků, z nichž 7 zvolilo odpověď b) (zřeknutí se požitku), která je definicí formálně podobného výrazu abstinence. Zbývající 3 žáci zaškrtnuli definici výrazu abstrakce – něco neskutečného.

Obrázek 7 – Absence

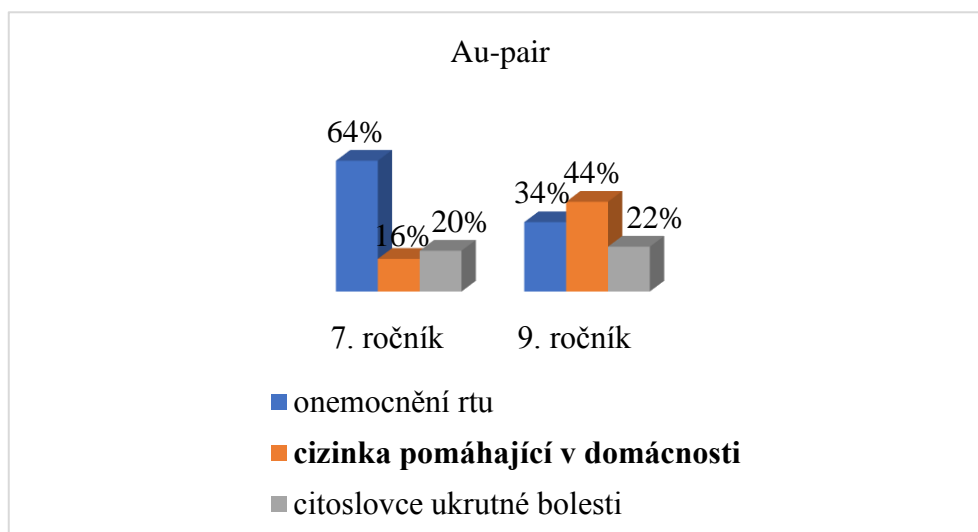

Zdroj: vlastní

Au-pair

Výraz au-pair lze psát i bez pomlčky. Jde o nesklonné slovo mající původ ve francouzštině, jehož správná výslovnost zní [o pér]. Užívá se pro označení mladého cizince (především dívky), která pomáhá s domácími pracemi a hlídá děti. Tento pojem činil žákům velké potíže, ze žáků sedmých tříd odpovědělo správně pouze 16 %, u žáků devátých tříd byl výsledek o něco lepší, úspěšnost činila 44 %. 41 žáků ze všech dotazovaných se domnívalo, že jde o onemocnění rtu. Důvodem zvolení této odpovědi mohlo být kromě náhodného tipu i to, že daný výraz přečetli jako opar. 16 respondentů se naopak domnívalo, že jde o citoslovce ukrutné bolesti. Asociaci s bolestí mohla u nich vyvolat první část slova – au.

Obrázek 8 – Au-pair

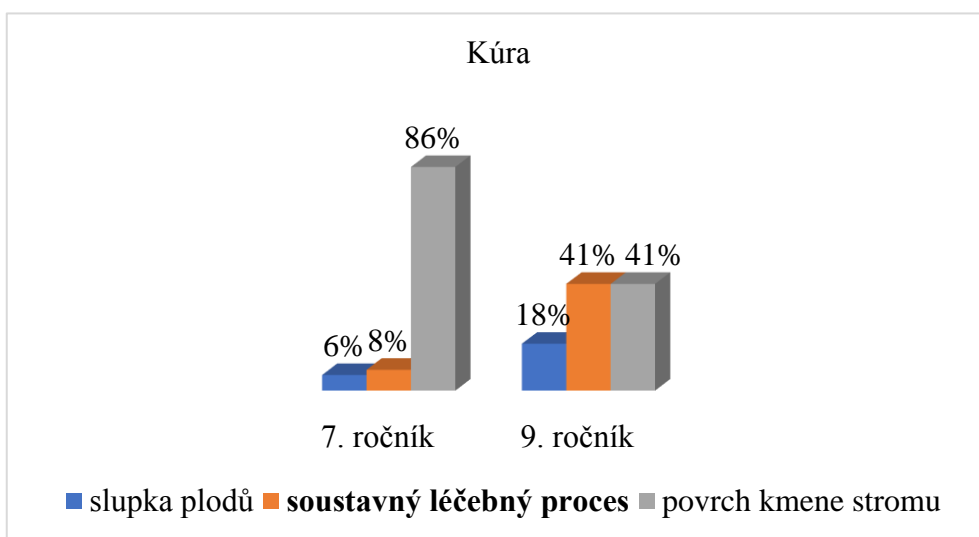

Zdroj: vlastní

Kúra

Výraz kúra, jenž je latinského původu, vykazuje na první pohled známku cizosti díky psanému *ú* uprostřed slova. Jde o slovo z oblasti medicíny, které se používá pro označení soustavného léčebného procesu. Často se užívá ve spojeních odtučňovací kúra či podstoupit léčebnou kúru. Je třeba tento pojem neplést s pravopisně podobným domácím slovem kůra, které označuje povrch kmene stromu či slupku plodů. Většina respondentů se ovšem nechala nachytat, 62 žáků zvolilo chybné odpovědi. Důvodem mohlo být nepozorné čtení, a tudíž nepozastavení se nad pravopisnou zvláštností. Pouze 8 % žáků sedmých tříd a 41 % žáků tříd devátých odpovědělo správně.

Obrázek 9 – Kúra

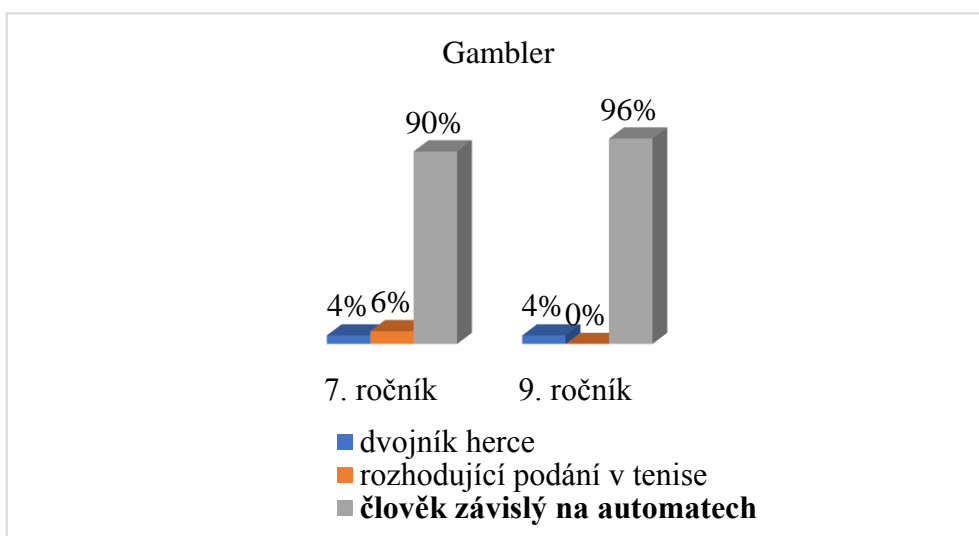

Zdroj: vlastní

Gambler

Anglicismus gambler se může vyslovovat původní výslovností [gembler] či počestělou [gambler]. V češtině už existuje i přechýlená varianta gamblerka. Výraz gambler označuje člověka, který je chorobně závislý na hazardní hře, zvláště na hracích automatech. Téměř všichni dotazovaní žáci měli o tomto pojmu povědomí, správnou odpověď uvedlo 90 % žáků sedmých ročníků a 96 % žáků ročníků devátých. Chybnou odpověď zvolilo pouze 6 respondentů, z nichž tři daný výraz zaměnili za formálně podobné slovo gameball, a zaškrtnli tudíž možnost b) – rozhodující podání v tenise. Zbylí tři žáci označili za správnou odpověď možnost a) – dvojník herce, což je definice výrazu dublér.

Obrázek 10 – Gambler

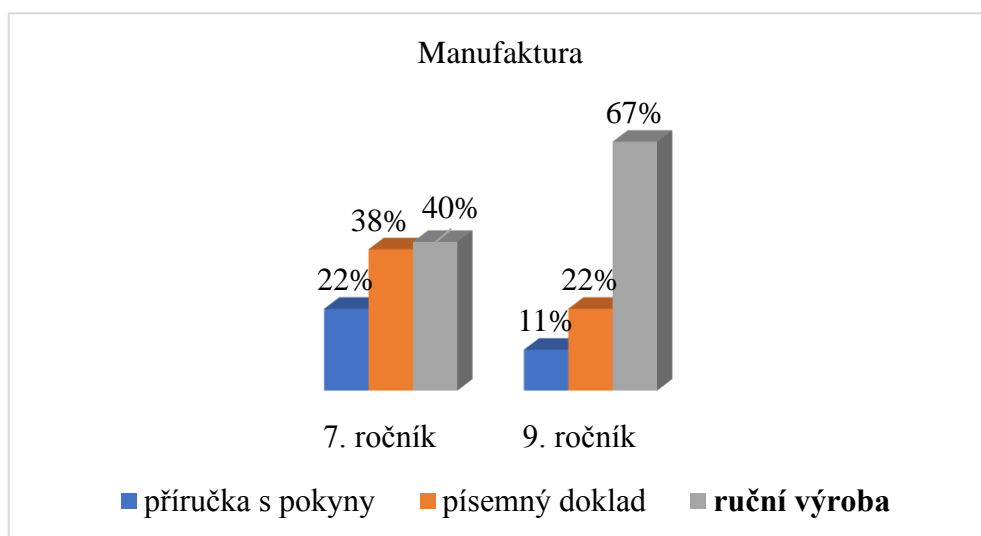

Zdroj: vlastní

Manufaktura

Slovo manufaktura pochází z latiny a užívá se pro označení ruční výroby, jež je založena na dělbě práce a řemeslné technice. Žáci devátých ročníků si vedli lépe, správně odpovědělo 67 % z nich. Naproti tomu u žáků mladších byla zaznamenána úspěšnost 40 %. Chybně odpovědělo celkem 39 žáků, z nichž 14 zvolilo odpověď a) – příručka s pokyny, která představuje definici formálně podobného výrazu manuál. Zbývající žáci se rozhodli pro odpověď b) – písemný doklad, což je definice slova faktura.

Obrázek 11 – Manufaktura

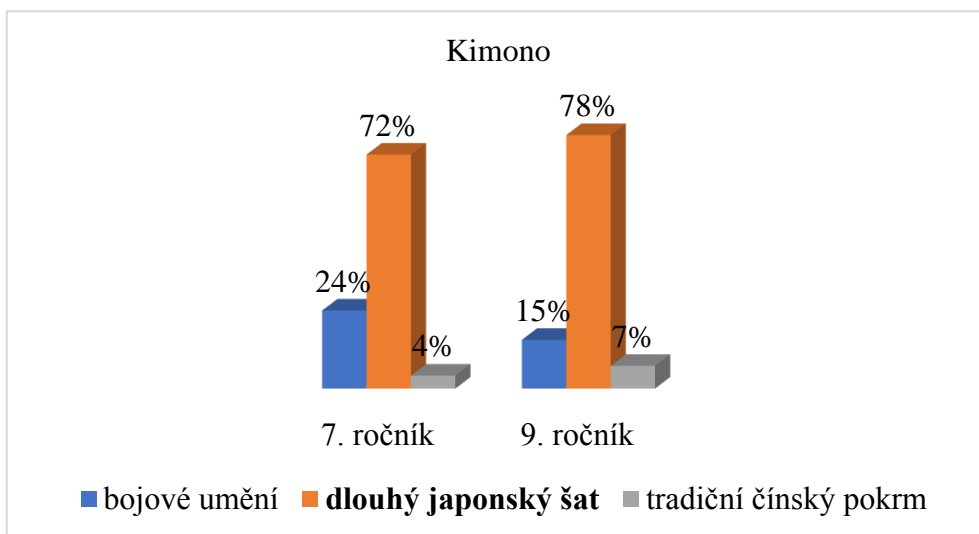

Zdroj: vlastní

Kimono

Výraz kimono se do české slovní zásoby dostal prostřednictvím japonštiny. Jde o dlouhý japonský šat se širokými rukávy a pásem, zároveň může jít přímo o zápasnický úbor v džudu či karate. Že se jedná o slovo cizího původu dokazuje z hlediska pravopisu psané *i* po tvrdé souhlásce. Výsledky obou ročníků byly téměř stejné, dobře odpovědělo 72 % žáků sedmých ročníků a 78 % žáků ročníků devátých. Z 20 chybně odpovídajících žáků se 16 domnívalo, že jde o bojové umění, a 4 z nich by si kimono objednali v čínské restauraci.

Obrázek 12 – Kimono

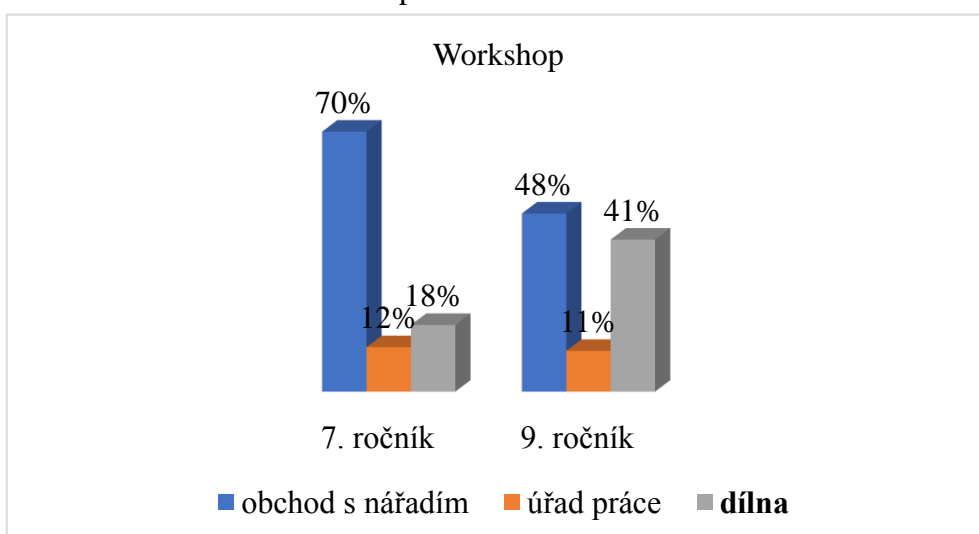

Zdroj: vlastní

Workshop

Výraz workshop k nám pronikl z angličtiny. Používá se nejčastěji pro označení dílny, ale může označovat i pracovní seminář či kurz. Jelikož se všichni dotazovaní žáci učí ve škole angličtinu, mohli v daném výrazu objevit dvě anglická slova – work (česky práce) a shop (česky obchod). Ovšem správný překlad vedl v mnohých případech k tomu, že zvolili chybné odpovědi. Většina dotazovaných (48 žáků) se domnívala, že jde o obchod s náradím, a dalších 9 žáků se rozhodlo pro úřad práce. Správnou možnost označilo jen 20 žáků, z nichž 9 byli mladší žáci a 11 žáci starší.

Obrázek 13 – Workshop

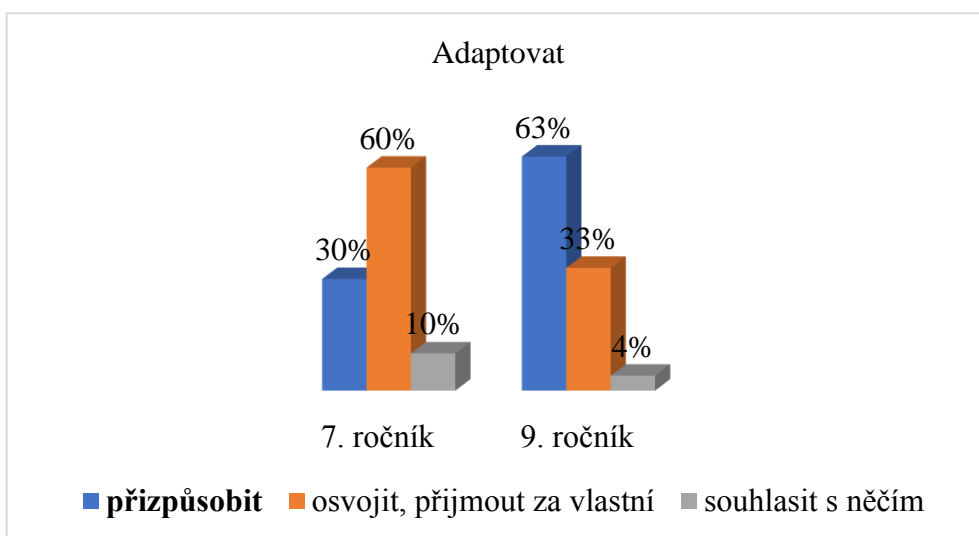

Zdroj: vlastní

Adaptovat

Sloveso adaptovat má svůj původ v latině. Českými synonymy jsou verba přizpůsobit a upravit. Po formální stránce se tento výraz velmi podobá výrazu adoptovat, který ale souvisí s adopcí a znamená osvojit či přijmout za vlastní. K záměně těchto dvou výrazů došlo u většiny žáků sedmých tříd, 60 % z nich označilo právě definici výrazu adoptovat. Ze žáků devátých tříd tuto odpověď uvedlo 9 žáků (33 %). 6 žáků ze všech respondentů si naopak výraz adaptovat spletlo se slovem akceptovat, které znamená souhlasit s něčím. Správnou odpověď zvolilo 30 % žáků sedmých tříd a 63 % žáků tříd devátých. Opět si tedy vedli lépe žáci starší.

Obrázek 14 – Adaptovat

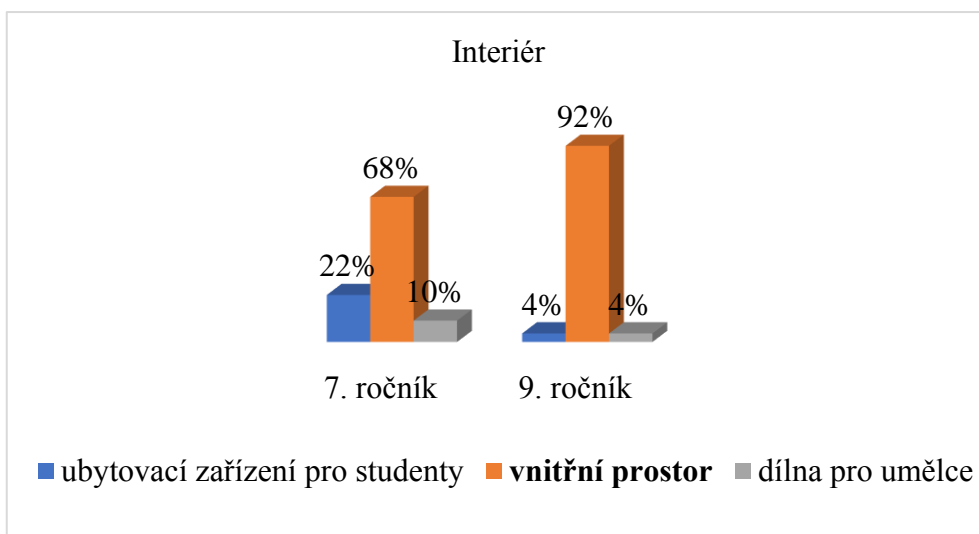

Zdroj: vlastní

Interiér

Interiér je výraz přejatý z francouzského jazyka a užívá se jako pojmenování vnitřního prostoru či vnitřního zařízení. Opakem je výraz exteriér. Vedle správné odpovědi měli žáci na výběr definice slov internát a ateliér, jež se po formální stránce danému výrazu podobají. I v tomto případě uspěli lépe žáci starší, správně odpovědělo 92 % z nich. Naopak úspěšnost u mladších žáků činila 68 %. Chybné odpovědi zvolili jen 2 žáci z devátých tříd a 16 žáků ze tříd sedmých.

Obrázek 15 – Interiér

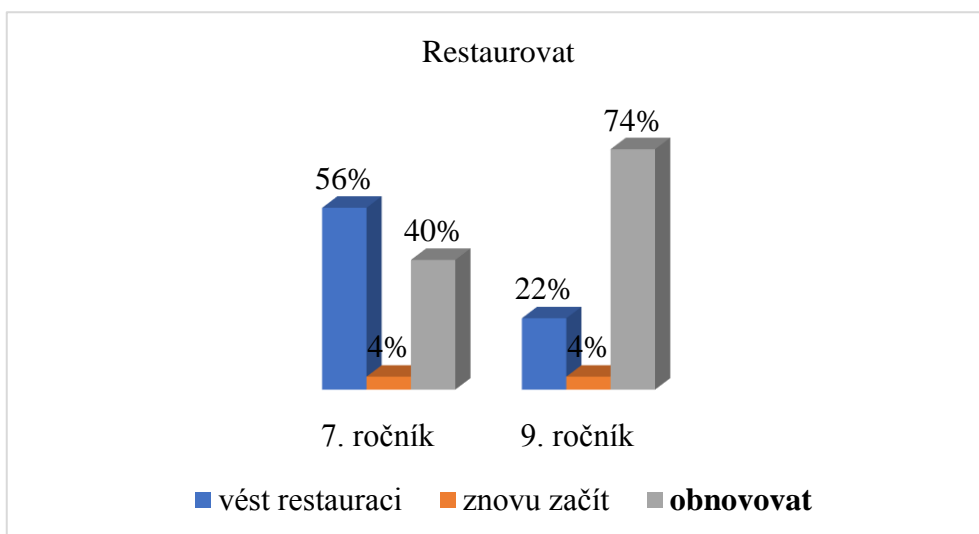

Zdroj: vlastní

Restaurovat

Slovo restaurovat pochází z latiny a jeho českými ekvivalenty jsou výrazy obnovit, obnovovat, opravit či opravovat. Výraz se většinou užívá v souvislosti s obnovou uměleckých památek. S pojmem restaurace ve smyslu podniku veřejného stravování výraz nijak nesouvisí. I přesto ale 56 % žáků sedmých ročníků a 22 % žáků ročníků devátých uvedlo, že restaurovat znamená vést restauraci. Druhou chybnou odpověď, kterou byla definice pojmu restartovat, zvolili pouze 3 žáci ze všech dotazovaných. Správnou možnost vybralo 40 % mladších žáků a 74 % žáků starších, opět tedy lépe dopadli žáci starší.

Obrázek 16 – Restaurovat

Zdroj: vlastní

6.4.2 Druhé cvičení

Další cvičení představuje otevřenou úlohu skládající se z pěti vět a k nim náležejících řádků. V každé větě je tučně zvýrazněno jedno slovo (či slovní spojení) cizího původu, k němuž mají žáci na příslušný řádek uvést vhodné synonymum, tedy slovo stejného či podobného významu. Pojem synonymum by neměl být nikomu z žáků cizí, jelikož se s ním setkali již na prvním stupni ZŠ. Vybrána byla následující slova/slovní spojení: happy end, populární, magazin, experiment a interview. Dle mého názoru jde o slova celkem známá, a proto by si s nimi měli žáci zdárně poradit. Jelikož zde ale nejsou předloženy odpovědi na výběr jako u prvního cvičení, lze předpokládat, že žákům bude občas činit obtíže nalézt vhodné synonymum, i přesto že danému pojmu rozumí a zvládli by ho nějakým způsobem vysvětlit. Největší chybovost očekávám u slova interview, jelikož se jedná o výraz, který se nepoužívá v běžné řeči a je typický především pro publicistický styl.

V první větě měli žáci nahradit spojení **happy end**, které pochází z angličtiny a ponechává si svůj původní pravopis i výslovnost [hepi ent]. V překladu tento pojem znamená šťastný konec či závěr. Za správné byly považovány odpovědi šťastný konec a dobrý konec. Úspěšnost žáků u obou ročníků byla téměř stejná, správně odpovědělo 93 % žáků devátých tříd a jen o procento méně žáků tříd sedmých. Příčinou tak vysoké úspěšnosti může být znalost tohoto pojmu či jeho přímé užívání v běžné mluvě, anebo lze vidět souvislost s tím, že všichni dotazovaní se učí ve škole angličtinu. Mezi chybnými odpověďmi se objevilo antonymum smutný konec, jeho anglický překlad sad end a významově podobné bad end (česky špatný konec). To dokazuje, že si žáci spletli pojmy synonymum a antonymum. Jeden z dotazovaných zase přeložil dané spojení jako smích, další se naopak domníval, že filmy s happy endem jsou filmy, kde hraje Chuck Norris, a jeden žák z deváté třídy neodpověděl vůbec.

Ve druhé větě bylo ztučněno slovo **populární**, jenž má svůj původ v latině. Znamku cizosti tento pojem na první pohled nevykazuje, ale lze ji najít u příbuzného slova popularita, kde na cizí původ odkazuje měkké *i* po tvrdém konsonantu. Synonymy k tomuto výrazu jsou adjektiva oblíbený a známý. Kromě nich byly za správné uznány i významově podobné odpovědi slavný, nejznámější, významný a hvězdný. Stejně jako u předchozího výrazu se i tentokrát se objevily odpovědi opačného významu – neznámý a nepopulární. Vedle nich byla za chybnou považována i odpověď nejlepší. Oba ročníky

si vedly velmi dobře, správně odpovědělo 96 % žáků starších a 94 % žáků mladších, což poukazuje na to, že slovo populární je rozšířený pojem a nepohlíží se na něj jako na cizí.

Ve třetí větě měli žáci nahradit vhodným synonymem slovo **magazín**, tedy označení pro ilustrovaný zábavný časopis. Řidčeji se výraz užívá ve významu obchod. Slovo pochází z arabštiny, ale do češtiny proniklo skrze angličtinu. Správnou odpověď – časopis – uvedli téměř všichni dotazovaní, a proto tento pojem zaujímá první příčku z hlediska úspěšnosti. Chybně odpověděli jen tři žáci sedmých ročníků. Dva z nich zaměnili časopis za noviny a jeden žák se domníval, že jde o televizní program.

Předposledním ztučněným výrazem bylo slovo **experiment**, které pochází z latiny. Cizí rysy vykazuje po pravopisné stránce hláska *x* a měkké *i* po tvrdém konsonantu *r*. Jedná se o odborný výraz označující pokus či metodu vědeckého bádání, při kterém se zkoumají určité jevy. Z devátých tříd uvedlo odpověď pokus 85 % dotazovaných, ovšem u sedmých tříd byl výsledek o něco lepší – 90 %. Prázdný řádek ponechali 4 jedinci ze všech dotazovaných. Mezi chybnými odpověďmi se vyskytly výrazy projekt, test, proces a výzkum. Poslední výraz je trochu spekulativní, do určité míry ho lze brát za správnou odpověď, neboť experiment představuje metodu výzkumu. V rámci tohoto dotazníkového šetření se ale považoval za odpověď chybnou.

Posledním výrazem, k němuž měli žáci uvést synonymum, je anglicismus **interview**. Jeho českým ekvivalentem je rozhovor, většinou jde o rozhovor novináře či redaktora s významnou osobností určený pro veřejnost. Výraz si ponechává svůj původní pravopis i výslovnost [intervjú]. Z hlediska morfologického lze výraz zařadit ke střednímu nebo mužskému rodu. V prvním případě jde pak o slovo nesklonné a v případě druhém se slovo začlení ke skloňovacímu vzoru hrad. U tohoto výrazu byla zaznamenána nejnižší úspěšnost. Správnou odpověď (rozhovor) uvedlo pouze 56 % žáků sedmých ročníků, ale u žáků starších byl výsledek o dost optimističtější, správně odpovědělo 89 % z nich. Stejně jako u předchozího výrazu se i zde našli tací jedinci, kteří neuvedli žádnou odpověď – celkem 3. Mezi chybnými odpověďmi se nejvíce objevila odpověď reportáž. Dalšími nesprávnými odpověďmi byly následující výrazy: referát, pohovor, přednáška, projekt, promluvit, zkouška, reklama, zápis, talk, fotka, video. Slovo interview si tedy i přes svou nízkou úspěšnost udržuje první příčku v největším počtu variant odpovědí.

Z výsledků jednotlivých výrazů bylo aritmetickým průměrem zjištěno, že v této úloze správně odpovídalo v průměru 89 % všech respondentů. Níže uvedená tabulka udává počet správných odpovědí u obou ročníků. Jelikož se celkový počet žáků sedmých

a devátých tříd liší, je zastoupení odpovědí vyjádřeno také v procentech, aby se snáze mohly jednotlivé ročníky porovnat. Z tabulky lze vyčíst, jak je již výše zmíněno, že nejmenší chybovost byla zaznamenána u výrazu *magazín*, a naopak největší u slova *interview*. Pokud jde o srovnání obou ročníků, lze vidět, že žáci starší uspěli lépe než žáci mladší. Výjimkou je jen výraz *experiment*, u něhož lépe odpovídali žáci sedmých tříd.

Tabulka 1 – Počet správných odpovědí u druhého cvičení

Zadaná slova	Správné odpovědi 7. ročník	Správné odpovědi 9. ročník
happy end	46 (92 %)	25 (93 %)
populární	47 (94 %)	26 (96 %)
magazín	47 (94 %)	27 (100 %)
experiment	45 (90 %)	23 (85 %)
interview	28 (56 %)	24 (89 %)

Zdroj: vlastní

6.4.3 Třetí cvičení

Třetí cvičení se zaměřuje na pravopisnou stránku cizích slov. Obsahuje tři řádky, přičemž v každém z nich jsou na výběr čtyři pravopisné varianty jednoho cizího slova, z nichž jen jedna je správná. Žáci v této úloze nic nedoplňují, jejich úkolem je pouze zakroužkovat správnou variantu. Chybné možnosti představují buď mluvenou podobu daných slov, jsou tedy transkripcí, anebo uvádějí formálně podobná slova jen s nepatrnou změnou v hláskovém složení. Výsledky dotazníku ukazují, že méně chybovali žáci starší, jejich celková úspěšnost je o něco vyšší než u žáků mladších.

Prvním výrazem je slovo **ekzém**, které pochází z řečtiny a označuje kožní onemocnění. Domnívám se, že se nejedná o neznámé slovo, ale na druhou stranu si myslím, že se tolik v běžné mluvě nepoužívá, neboť jde o pojem z oblasti medicíny. Důkazem toho jsou i výsledky žáků, neboť více než polovina ze všech respondentů zvolila nesprávnou možnost. Správný pravopis znalo jen 37 % žáků devátých tříd a 42 % žáků tříd sedmých. Žáci mladší tedy překvapivě dopadli lépe. Velká část dotazovaných se mylně domnívala, že správnou psanou podobou je varianta *exém*. Důvodem zvolení této odpovědi mohla být hláska *x*, která patří mezi typické rysy slov cizího původu.

Druhý řádek obsahuje varianty slova **aerobik**. Jde o slovo řeckého původu, ale k nám se dostalo prostřednictvím angličtiny. Aerobik představuje pohybově rytmickou

činnost při hudbě. Tento výraz nečinil žákům tak velké obtíže jako výraz předchozí, správnou variantu uvedli téměř všichni žáci devátých tříd (96 %) – výjimkou byl jediný žák, který zvolil variantu érobik. U žáků mladších byla zaznamenána úspěšnost o něco nižší, ale přesto vysoká – 78 %. Příčinou tak dobré úrovně znalosti může být fakt, že aerobik je často dětem nabízen jako zájmový kroužek.

Třetím a zároveň posledním slovem je výraz **existence**, jenž se k nám dostal z latiny. Jeho českým protějškem je výraz bytí. Všichni dotazovaní zde chybovali nejméně, a tak výsledky výzkumu dokazují, že jde ze všech tří výrazů o nejvíce známé a frekventované slovo. Žáci devátých tříd si s tímto výrazem poradili lépe než žáci mladší, správnou možnost uvedli všichni z nich. Výsledky žáků mladších jsou ovšem také optimistické, dobře odpovědělo 84 % z nich.

Z procentuální úspěšnosti všech daných výrazů byla zjištěna celková průměrná úspěšnost této úlohy, která odpovídá 73 %. Následuje tabulka, ve které lze vidět četnost jednotlivých odpovědí u obou ročníků. Barevné odlišení označuje pravopisně správné varianty.

Tabulka 2 – Četnost odpovědí u třetího cvičení

Zadané varianty	Počet odpovědí 7. ročník	Počet odpovědí 9. ročník
Ekzém	21x	10x
Egzém	10x	3x
Eksém	7x	0x
Exém	12x	14x
Aerobik	39x	26x
Aérobik	2x	0x
Ajrobik	5x	0x
Érobik	4x	1x
Existence	42x	27x
Egzistence	2x	0x
Ekzistence	4x	0x
Eksistence	2x	0x

Zdroj: vlastní

6.4.4 Čtvrté cvičení

Čtvrté cvičení dotazníku je zaměřeno stejně jako úloha předchozí na pravopis slov cizího původu. Ovšem žáci už nemají za úkol vybírat správné pravopisné varianty, ale sami musí doplňovat *i/y* do zadaných slov. Níže lze vidět správně vyplněné cvičení, přičemž hlásky, které mají žáci za úkol doplnit, jsou vyznačeny červeně.

alibi, cyklista, diktát, fyzika, prezident, dysgrafik, univerzita, gymnázium, dieta, elektrika, lyrika, cyklus, displej, hygiena, olympiáda, ambice

Cvičení by pro žáky nemělo být problematické, neboť většinu ze zadaných slov tvoří výrazy, s nimiž se žáci určitě někdy setkali. U zadaných slov se často vyskytují pravopisné jevy typické pro slova cizího původu, jako je výskyt *y* po měkkém konsonantu *c* (cyklista, cyklus), dále výskyt *i* po tvrdé souhláске *r* (elektrika) a hláskové skupiny *di*, *ni*, jež se v mluvené podobě nezměkčují (diktát, univerzita, dieta, displej). U některých slov lze naopak uplatnit obecné poučky, že po obojetných souhláskách se píše měkké *i*, pokud není slovo součástí vyjmenovaných slov (alibi, ambice, prezident), anebo že po tvrdých souhláskách píšeme *y* (hygiena). Stále je ale důležité nezapomínat na skutečnost, že u slov cizího původu se mnohdy na pravopisná pravidla nehledí a psaná podoba se řídí původním pravopisem jazyka, ze kterého byla slova přejata. Proto je třeba si některá cizí slova zkrátka zapamatovat. Takovým příkladem je slovo gymnázium, jehož psaná podoba se řídí pravopisem řečtiny, ze které bylo převzato. V rozporu s pravopisnými pravidly češtiny jsou výrazy olympiáda a lyrika, které nejsou součástí vyjmenovaných slov, a přesto se u nich po *l* píše *y*. Vysokou úspěšnost lze očekávat u výrazu fyzika, neboť se jedná o vyjmenované slovo a zároveň se běžně používá v prostředí školy, protože jde o vyučovací předmět. Nejmenší procento chybovosti lze předpokládat také u slova diktát, jelikož se s ním žáci setkávají běžně při výuce českého jazyka, a dokonce sami toto slovo zapisují do žákovských knížek. Naopak problematickým slovem bude pravděpodobně výraz dysgrafik, protože se jedná o nepříliš známý odborný termín. Dysgrafik je člověk postižen dysgrafií, což je řecký medicínský výraz označující poruchu schopnosti psaní. Právě předpona *dys-* nabývá významu nějaké poruchy či vady a je třeba ji neplést s předponou *dis-*, se kterou se shodují prefixy *ne-* a *roz-* (např. disharmonie = nesoulad).

V následující tabulce lze vidět, jak si respondenti s pravopisem cizích slov poradili. Tabulka udává počet správných odpovědí u obou ročníků včetně procentuálního zastoupení.

Tabulka 3 – Počet správných odpovědí u čtvrtého cvičení

Správné odpovědi	Počet odpovědí 7. ročník	Počet odpovědí 9. ročník
alibi	12 (24 %)	4 (15 %)
cyklista	30 (60 %)	23 (85 %)
diktát	49 (98 %)	27 (100 %)
fyzika	48 (96 %)	27 (100 %)
prezident	50 (100 %)	27 (100 %)
dysgrafik	13 (26 %)	2 (7 %)
univerzita	46 (92 %)	27 (100 %)
gymnázium	42 (84 %)	25 (93 %)
dieta	47 (94 %)	26 (96 %)
elektrika	40 (80 %)	24 (89 %)
lyrika	44 (88 %)	24 (89 %)
cyklus	26 (52 %)	24 (89 %)
displej	42 (84 %)	25 (93 %)
hygiena	45 (90 %)	24 (89 %)
olympiáda	32 (64 %)	15 (56 %)
ambice	45 (90 %)	26 (96 %)

Zdroj: vlastní

Z tabulky lze vyčíst, že největší potíže činil žákům pravopis u slova dysgrafik, jak bylo předpokládáno. Druhým výrazem, kde se nejvíce chybovalo, byl výraz alibi. Příčinou chybování může být skutečnost, že oba výrazy se běžně téměř vůbec nepoužívají, přesto si ale myslím, že většina dotazovaných je někdy zaslechla. Kromě toho si myslím, že pojem dysgrafik stoupá v současné době na popularitě, neboť se ve školách stále více objevují žáci se specifickými poruchami učení, jakou je právě dysgrafie. U těchto dvou nejproblematictějších výrazů stojí za povšimnutí skutečnost, že si lépe vedli žáci mladší, což je v rozporu s mým předpokladem. Naopak největší úspěšnost byla zaznamenána u slova prezident, všichni dotazovaní zde uvedli správnou variantu. Pravopis toho slova si žáci pravděpodobně odůvodnili pravopisným pravidlem, že po obojetných souhláskách píšeme *i*, pokud není výraz vyjmenovaným slovem. Příčinu tak vysoké úspěšnosti lze ale vidět také v tom, že jde o rozšířený pojem ve školní výuce, žáci se s ním setkávají při vyučovacích hodinách dějepisu a občanské výchovy. Velmi dobře si žáci poradili také se slovy diktát, fyzika a univerzita. U žáků devátých tříd činila úspěšnost u všech těchto slov 100 %, u žáků tříd sedmých to bylo o něco méně (98 %,

96 %, 92 %). Vysoká úspěšnost u slov diktát a fyzika byla dokonce předem očekávána. Celkové hodnocení této úlohy lze shrnout následovně: Stanovená hypotéza, že si žáci starší povedou lépe než žáci mladší, byla opět naplněna, i když u některých výrazů dopadli podstatně lépe žáci mladší. Průměrná úspěšnost obou ročníků se ovšem tolik nelišila, ze starších žáků správně odpovídalo 81 % a ze žáků mladších 76 %. Aritmetický průměr těchto hodnot odpovídající 79 % představuje celkovou úspěšnost této úlohy.

6.4.5 Páté cvičení

Poslední cvičení se jako jediné týká morfologické stránky cizích slov, konkrétně problematiky skloňování. Skládá se z osmi vět, přičemž v každé z nich je uvedeno v závorce jedno slovo cizího původu v základním tvaru (tj. v prvním pádě jednotného čísla). Ke každé větě pak náleží řádek, na který mají žáci napsat dané slovo ve správném tvaru. Pro úlohu tedy bylo vybráno celkem osm slov cizího původu, pro něž platí specifická morfologická pravidla. Čtyři ze zadaných slov (datum, muzeum, centrum, album) jsou zakončena prefixem *-um*, který se při deklinaci odsouvá (vyjma 1., 4. a 5. pádu jednotného čísla). Ztráta sufixu je charakteristická i pro slovo *génus*, které končí příponou *-us*. Naopak k rozšiřování dochází u slov končící sufixem *-ma* (téma, drama), u nichž se při ohýbání přibírá kmenotvorná přípona *-at*. Posledním vybraným slovem je nesklonné *kupé*, jenž má ve všech pádech stejný tvar. Domnívám se, že nejhůře si žáci povedou u slova *datum*, neboť v běžné mluvě se spíše užívají nespisovné tvary ponechávající si sufix *-um*.

Dále předkládám řešení úlohy, přičemž správné tvary daných slov jsou ztučněny.

Radek často odbočuje od daného **tématu**. Ano, s tímhle **datem** souhlasím. V Táboře se nachází mnoho **muzeí**. Hlavní roli v **dramatu** hraje Petr Štěpánek. Sedíme v **kupé** ve druhém vagoně. Zde můžete vidět portrét největšího **génia**. Už se blížíme k **centru**. Vrátil se s **albem** plným fotografií z dětství.

Následuje analýza výsledků jednotlivých výrazů a poté shrnutí celé úlohy.

S výrazem **téma** si překvapivě lépe poradili žáci mladší. Jejich úspěšnost činila 80 %, naproti tomu žáci devátých ročníků dosáhli pouze 59% úspěšnosti. Mezi nesprávnými odpověďmi se objevily tvary *témata* a *tematu*.

Výraz **datum** činil většině respondentům velké potíže, jak bylo předpokládáno. Převážná část dotazovaných uvedla nesprávný tvar *datumem*. Do správného tvaru jej převedlo pouze 6 % žáků sedmých tříd a 44 % žáků tříd devátých.

U slova **muzeum** došlo k výraznému obratu, u obou ročníků byla zaznamenána úspěšnost přes 70 %, přičemž o něco lépe dopadli žáci mladší. Mezi chybnými odpověďmi se vyskytlo mnoho variant: muzejí, muzei, muzem, muzea, muzeích, muzeji, muzeií, muzeum. Tři žáci ze všech respondentů neodpověděli vůbec.

U substantiva **drama** se uplatňuje stejný morfologický princip jako u výrazu téma. Při srovnání výsledků u obou výrazů lze zjistit, že se celková procentuální úspěšnost téměř neliší, avšak lépe si nyní vedli žáci starší. Správný tvar uvedlo 78 % z nich, ze žáků mladších to bylo 64 %. Mezi nesprávnými tvary se vyskytly výrazy dramu, drama, dramě, dramatě, dramatiku. Někteří z dotazovaných dokonce uváděli tvary slov příbuzných, jako je dramatika, dramatický kroužek a dramaturgie, čímž prokázali velkou míru kreativity. Jeden žák dokonce zcela zaměnil dané slovo a na řádek napsal výraz akce. Mezi chybně odpovídající žáky se započítali i čtyři žáci sedmých tříd, kteří neuvedli žádnou odpověď.

Nesklonný výraz **kupé** ponechala ve stejném tvaru výrazná menšina žáků sedmých tříd (32 %). Naproti tomu žáci devátých ročníků uspěli mnohem lépe, správný tvar uvedlo 78 % z nich. 12 žáků ze všech dotazovaných neodpovědělo vůbec, což dokazuje, že bylo toto slovo celkem záludností. Za zmínku stojí i další uvedené (ovšem chybné) odpovědi: kupíčku, kupěčku, kupě, kupém, kupi, kupečkovi. Deminutivum kupěčku a jeho nespisovná dubleta kupíčku se daly očekávat, neboť jde o běžně užívané výrazy. Někteří vynalézaví žáci dokonce uvedli zcela jiná slova (kabině, sedadle), čímž se úplně odklonili od zadání.

U výrazu **géníus** byla u obou ročníků zaznamenána nadpoloviční úspěšnost, u žáků mladších činila 52 % a u starších 67 %. Druhou nejčastější odpovědí byl chybný tvar géníuse. Chybnou odpovědí, ovšem velmi blízkou té správné, byl výraz genia, který odkazuje k nepozornosti ohledně diakritiky. Dalšími nesprávnými tvary byly výrazy génie, géníusa a géníusu.

Pro odtrhnutí přípony *-um* u slova **centrum** se rozhodla většina respondentů, konkrétně 86 % mladších žáků a 89 % žáků starších. Mezi chybnými odpověďmi se nejčastěji vyskytl tvar centrumu, který si koncový sufix ponechává. Dalším chybným tvarem bylo samotné slovo centrum.

Posledním slovem v úloze byl výraz **album**. Jde o slovo založené na stejném morfologickém principu jako předchozí výraz, ale přesto zde byla zaznamenána výrazně nižší úspěšnost. Z mladších žáků správně odpověděla necelá polovina (48 %) a u žáků devátých ročníků se správná odpověď objevila 21x, což odpovídá 78 %. Dotazovaní zde

tápali pravděpodobně proto, že slovo album v běžné mluvě tolik neužívají. Druhou nejčastější se vyskytující odpovědí byl výraz albumem. Mezi dalšími chybnými tvary se objevily výrazy albamy, albami, albům, albama a alby. Poslední varianta, která uvádí správný tvar v množném čísle, by se dala považovat za správnou, pokud by v zadané větě byl výraz plným nahrazen plurálovou formou plnými. To dokazuje, že žák, který uvedl tuto variantu, četl zadání nepozorně.

Celková průměrná úspěšnost této úlohy činí 63 %, přičemž lépe dopadli žáci starší. Následuje tabulka, jež uvádí zastoupení správných odpovědí u obou ročníků.

Tabulka 4 – Počet správných odpovědí u pátého cvičení

Zadaná slova	Správné odpovědi 7. ročník	Správné odpovědi 9. ročník
téma	40 (80 %)	16 (59 %)
datum	3 (6 %)	12 (44 %)
muzeum	39 (78 %)	20 (74 %)
drama	32 (64 %)	21 (78 %)
kupé	16 (32 %)	21 (78 %)
génius	26 (52 %)	18 (67 %)
centrum	43 (86 %)	24 (89 %)
album	24 (48 %)	21 (78 %)

Zdroj: vlastní

Závěr

Bakalářská práce se zabývala problematikou slov cizího původu. Byla rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se nejdříve stručně věnovala slovní zásobě a způsobům jejího obohacování. V další kapitole bylo podrobněji popsáno přejímání slov z cizích jazyků. Třetí kapitola pojednávala o slovech cizího původu a o faktorech s nimi spojených (např. přizpůsobení slovům domácím, stáří a pramen přejetí). Pozornost zde byla věnována i pojmům internacionalismus a kalk. Předposlední kapitola teoretické části se zaměřila na adaptaci přejatých slov po výslovnostní, pravopisné a morfologické stránce. Pátá kapitola představila analýzu vybraných učebnic českého jazyka pro druhý stupeň ZŠ, pozornost byla zaměřena především na výskyt tematiky cizích slov. Praktickou část tvořilo výzkumné šetření, které bylo provedeno metodou dotazníku na nejmenované základní škole.

Tato práce si kladla za cíl zjištění úrovně znalosti slov cizího původu u žáků druhého stupně ZŠ. Cíl byl prostřednictvím vlastního výzkumu splněn. Pro výzkum byl použit dotazník, který se skládal z pěti cvičení zaměřených na porozumění cizím slovům, na jejich pravopis a skloňování. Respondenti byli žáci sedmých a devátých ročníků ZŠ. Celkovým vyhodnocením dotazníku bylo zjištěno, že starší žáci dopadli lépe než žáci mladší, předpoklad byl tedy naplněn. Nejmenší potíže činila žákům úloha, ve které měli za úkol nahradit cizí slova vhodnými synonymy. Příčinou vysoké úspěšnosti může být to, že daná slova byla užita ve větách, což mohlo žákům pomoci snáze nalézt vhodné ekvivalenty. Nejvíce žáci chybovali u výrazu interview, a to pravděpodobně kvůli nízké míře frekvence tohoto výrazu v běžné komunikaci. Na druhém místě z hlediska úspěšnosti skončila cvičení zaměřená na pravopis, u nichž bylo očekáváno, že dopadnou ze všech úloh nejlépe. V pravopisné úloze, kde bylo úkolem vybrat gramaticky správnou variantu, byla největší chybovost zaznamenána u výrazu ekzém, mezi chybnými odpověďmi převažovala varianta exém. V dalším pravopisném cvičení žáci doplňovali i/y do daných cizích slov a nejhůře si vedli u výrazů alibi a dysgrafik, neboť nejde o slova, která by se v běžné mluvě používala. Kromě toho se domnívám, že pro některé z dotazovaných byla tato slova naprosto neznámá. Předposlední příčku z hlediska úspěšnosti obsadila úloha, ve které měli žáci k daným slovům zvolit vhodnou definici ze tří nabízených možností. Dané varianty často představovaly definice formálně podobných slov, a tak bylo důležité, aby žáci četli pozorně. Důvodem zvolení nesprávných odpovědí mohla být kromě nepozorného čtení i skutečnost, že si žáci opravdu formálně podobná

slova pletou, a že tudíž neznají jejich pravý význam. Největší obtíže činila žákům slova kúra a au-pair. Zatímco u prvního výrazu došlo u většiny dotazovaných k záměně s podobným slovem kúra, u druhého výrazu byla pravděpodobným důvodem zvolení chybné možnosti neznalost, jelikož se nejedná o běžně užívaný výraz. Žáci, kteří tento výraz někdy zaslechli, mohli ale také chybně odpovídat, jelikož se psaná a mluvená podoba zcela odlišují. Ze všech úloh byla nejnižší procentuální úspěšnost zaznamenána u cvičení zaměřeného na skloňování. Nejvíce respondenti chybovali u výrazu datum, u něhož uváděli nezkrácený tvar datumem. U tohoto cvičení někteří žáci projevili velkou míru své kreativity – např. u výrazu drama uváděli příbuzná slova jako dramatika a dramaturgie. Na základě průměrných úspěšností jednotlivých cvičení lze dojít k závěru, že celková úspěšnost dotazníku odpovídá v průměru 75 %, což je dle mého názoru velmi dobrý výsledek. Obecně lze tedy říci, že tři čtvrtiny všech respondentů ovládají tematiku cizích slov, i přesto, že je při výuce českého jazyka na základních školách probírána pouze okrajově. Vliv na znalost cizích slov má rozhodně jejich míra užívání, tedy zda daná slova patří do aktivní slovní zásoby jedince. Svou roli hrají i čtenářské dovednosti, neboť je všeobecně známo, že čtení podporuje rozvoj slovní zásoby.

Bakalářská práce podává přehled o tematické slovo cizího původu, který může sloužit jako pomůcka pro přípravu na vyučovací hodiny českého jazyka, a to jak pedagogům, tak i samotným žákům. Pedagogové se mohou navíc inspirovat vybranými úlohami z učebnic českého jazyka, jež jsou součástí přílohy, a využít je ve své výuce. Jako inspirace může pochopitelně sloužit i samotný dotazník. Učitelé při tvorbě podobných cvičení mohou uplatnit svoji kreativitu.

Na úplný závěr je důležité podotknout, že slova cizího původu pronikají do naší slovní zásoby, ať chceme či ne, a záleží na jednotlivých uživatelích jazyka, jak s nimi naloží. S cizími slovy se lze setkat při běžných životních záležitostech, ať už v práci, ve škole či na úřadě. Porozumění cizím slovům, především těm frekventovaným, se považuje za nesmírně důležité, neboť při neznalosti by mohlo lehce dojít k nedorozumění nebo k pocitu studu. Stále je ale třeba mít na paměti, že pokud si člověk není jist významem, výslovností či pravopisem daného slova, měl by jej vyhledat v příslušné příručce nebo se mu raději při svém mluveném či psaném projevu zcela vyhnout.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

- BUCHTELOVÁ, Růžena, ROMPORTL, Milan, ed. *Výslovnost spisovné češtiny: Výslovnost slov přejatých: Výslovnostní slovník*. Praha: Academia, 1978.
- CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
- ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.
- DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.
- DANEŠ, František. *O češtině pro Čechy: jazyková příručka*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1963. Edice Novinářského studijního ústavu.
- FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické.
- GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969. Učební texty vysokých škol (SPN).
- HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 4. vyd., přeprac. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.
- HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1996. ISBN 80-85819-41-4.
- MATHESIUS, Vilém, MACEK, Emanuel a Josef VACHEK, ed. *Jazyk, kultura a slovesnost*. Ilustroval Milan JANKOVIČ. Praha: Odeon, 1982.
- SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7368-308-5.
- ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku: pomocná kniha pro vyučování na školách 2. cyklu*. Praha: SPN, 1972. Pomocné knihy pro žáky (Státní pedagogické nakladatelství).

Slovníky

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005.

ISBN 80-200-1351-2.

SVITÁK, Jan. *Cizí slova v češtině: význam nejběžněji užívaných cizích slov*. Praha: BMSS-Start, 2000. ISBN 80-86140-12-1.

Učebnice

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003. ISBN 80-7238-206-3.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-320-5.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Martina PAŠKOVÁ. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-419-8.

KRAUSOVÁ, Zdeňka, Martina PAŠKOVÁ, Jana VAŇKOVÁ, Pavel RŮŽIČKA, Helena CHÝLOVÁ a Martin PROŠEK. *Český jazyk 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2015. ISBN 978-80-7489-045-1.

Časopisy

DUBĚDA, Tomáš. Fonologická adaptace anglicismů v kvantitativním pohledu. *Naše řeč*, 2018, roč. 101, č. 5.

HAVRÁNEK, Bohuslav. Cizí jazyk a „cizí“ slova. *Slovo a slovesnost*. [online]. 1938, roč. 4, č. 4 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=273>.

MEJSTRÍK, Vladimír. Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost. *Naše řeč*. [online]. 1965, roč. 48, č. 1 [cit. 2019-04-06].

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5091>.

ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika. Kolísání znělosti souhlásek v přejatých slovech v češtině: Výsledky výzkumu výslovnostního úzu. *Naše řeč*, 2016, roč. 99, č. 4.

ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika. Vokalická kvantita v přejatých slovech v češtině: Výsledky výzkumu výslovnostního úzu. *Naše řeč*, 2015, roč. 98, č. 4.

TĚŠITELOVÁ, M. O přejatých slovech v češtině z hlediska kvantitativního. *Slovo a slovesnost*. [online]. 1990, roč. 51, č. 2. [cit. 2019-04-06].

Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3345>.

Internetové zdroje

Internetová jazyková příručka [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Seznam obrázků a tabulek

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Voucher	38
Obrázek 2 – Luxus	39
Obrázek 3 – Make-up	40
Obrázek 4 – Aktuální	40
Obrázek 5 – Handicap	41
Obrázek 6 – Exkurze	42
Obrázek 7 – Absence	42
Obrázek 8 – Au-pair	43
Obrázek 9 – Kúra	44
Obrázek 10 – Gambler	44
Obrázek 11 – Manufaktura	45
Obrázek 12 – Kimono	46
Obrázek 13 – Workshop	46
Obrázek 14 – Adaptovat	47
Obrázek 15 – Interiér	48
Obrázek 16 – Restaurovat	48

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Počet správných odpovědí u druhého cvičení	51
Tabulka 2 – Četnost odpovědí u třetího cvičení	52
Tabulka 3 – Počet správných odpovědí u čtvrtého cvičení	54
Tabulka 4 – Počet správných odpovědí u pátého cvičení	57

Seznam příloh

Příloha 1 – Ukázky úloh z učebnic

Příloha 2 – Předložený dotazník

Příloha 3 – Vyplněný dotazník (7. ročník)

Příloha 4 – Vyplněný dotazník (9. ročník)

Přílohy

Příloha 1 – Ukázky úloh z učebnic

- 1** a) Zjistěte v Pravidlech českého pravopisu správnou výslovnost těchto slov:

diskuse, olympionik, divadlo, kolonáda, interview, konference, intermezzo, brožura, amplión, sutína, termín

- b) S uvedenými slovy tvořte věty.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia. Plzeň: Fraus, 2003.

- 4** a) Doplňte *-i/-y, -í/-ý* ve slovech a tvořte s nimi věty:

d_plomat, komb_néza, f_lozof, f_zika, rád_o, or_entační, motoc_kl, modern_zovaný, c_klus, l_terární, osm_um, publ_kum, rez_dence, s_nonymní, f_zický

- b) Ve větách u zadaných slov určete mluvnické kategorie.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. Český jazyk 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2004.

- 6** a) Cizí slova v textu nahradte českými výrazy:

Otevření nového úseku dálnice se zúčastnil také premiér. Gramatika českého jazyka je pro cizince velmi náročná. Milan musí udělat reparát z matematiky. Volební preference získala dosud neznámá politická strana. Katka je stále nemocná, protože má oslabenou imunitu. Na dálnici se stala hromadná havárie. Honzův tatínek je primářem na očním oddělení. Před přípravou pokrmu si nachystejte potřebné ingredience. Mnozí spisovatelé psali svá díla pod pseudonymem. Syndromy této choroby jsou podobné chřipce, ale její průběh je daleko závažnější. Byty na novém sídlišti jsou exkluzivně vybavené. Policie musela ověřit jednotlivá fakta. V muzeu drahých kamenů jsme zhlédli vzácné exponáty z oblasti Amazonie.

- b) U cizích slov v textu určete mluvnické kategorie.
c) Význam cizích slov vyhledejte ve Slovníku cizích slov.
d) V prvních pěti větách určete slovní druhy.
e) Podtrhněte v textu všechny základní skladebné dvojice.
f) Rozlište v textu věty jednoduché a souvětí. U souvětí určete počet vět a věty hlavní a vedlejší.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. Český jazyk 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2004.

6 Doplňte do vět správný výraz v náležitém tvaru:

kubismus, biatlon, kompromis, gobelín, konzilium, antikvariát, buldozer, originál, bauxit, pesimismus, galerie, ordinace

V _____ zvítězil polský závodník. Víte, kde jsou naleziště _____? Na stěnách visely středověké _____. Někdy je nutné uzavírat _____.
V _____ jsme koupili dva zajímavé romány. Nepodléhej _____. Na staveništi pracovaly dva velké _____. V _____ vystavovali pouze _____ výtvarných děl z období _____. Primář svolal _____ do své lékařské _____.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a Martina PAŠKOVÁ. Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2005.

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

- 11** a) Ve SSČ zjistěte, ze kterých jazyků pocházejí tato mezinárodní slova:

komedie, tenor, pudr, svetr, dabovat, prezident, plech, hurikán, gramofon, volán, motor, autor, atašé, mluvnice, software, kaolin, kino, radar, molekula, fyzika, hit, technika, buldozer, tajfun

- b) Vyberte slova, která mají plnohodnotné české synonymum.

- 12** a) Nevhodně užitá slova cizího původu nahraďte správnými výrazy:

Maminka se dohodla s tatínkem, že na jaře začnou adoptovat koupelnu.

Zaregistroval jsem se v pracovní agendě.

Lékař doporučil pacientovi před operací kyčelního kloubu mírnou redakci váhy.

Teta se rozzlobila a v efektu rozbila vzácný malovaný porcelánový talíř.

Stavební spořitelna nám nabídla výhodnou hypotézu na stavbu rodinného domku.

Oba stavební podniky spolu uzavřely výhodný kontrast.

O hladovějící děti v Africe se starají světové humanistické organizace.

- b) Vyhleďte případy, ve kterých daná přejatá slova můžeme plnohodnotně nahradit českým synonymem. Posuďte, která varianta vám pak připadá vhodnější.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka, Martina PAŠKOVÁ, Jana VAŇKOVÁ, Pavel RŮŽIČKA, Helena CHÝLOVÁ a Martin PROŠEK. Český jazyk 9: pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2015.

Příloha 2 – Předložený dotazník

DOTAZNÍK – CIZÍ SLOVA

1) Vyberte k daným slovům vhodnou definici.

voucher

- a) cestovní doklad
- b) poukaz
- c) poštovní známka

luxus

- a) vysavač prachu
- b) přepych, nádhera
- c) bída

make-up

- a) vstávání
- b) předělávka
- c) úprava zevnějšku pomocí kosmetiky

aktuální

- a) minulý
- b) současný
- c) budoucí

handicap

- a) házená
- b) nevýhoda; tělesné postižení
- c) ruční nástroj

exkurze

- a) výstava
- b) výbuch
- c) zájezd

absence

- a) něco neskutečného
- b) zřeknutí se požitku (např. alkoholu)
- c) nepřítomnost

au-pair

- a) onemocnění rtu
- b) cizinka pomáhající v domácnosti
- c) citoslovce ukrutné bolesti

kúra

- a) slupka plodů
- b) soustavný léčebný proces
- c) povrch kmene stromu

gambler

- a) dvojník herce
- b) rozhodující podání v tenise
- c) člověk závislý na automatech

manufaktura

- a) příručka s pokyny
- b) písemný doklad
- c) ruční výroba

kimono

- a) bojové umění
- b) dlouhý japonský šat
- c) tradiční čínský pokrm

workshop

- a) obchod s náradím
- b) úřad práce
- c) dílna

adaptovat

- a) přizpůsobit
- b) osvojit, přijmout za vlastní
- c) souhlasit s něčím

interiér

- a) ubytovací zařízení pro studenty
- b) vnitřní prostor
- c) dílna pro umělce

restaurovat

- a) vést restauraci
- b) znovu začít
- c) obnovovat

2) Nahrad'te tučná slova vhodnými synonymy.

Filmy s **happy endem** mám nejraději. _____

Karel Gott je **populární** český zpěvák. _____

Maminka si koupila **magazín**. _____

Při fyzice jsme prováděli zajímavý **experiment**. _____

Jana musí udělat **interview** se známou osobností. _____

3) V každém řádku zakroužkujte pravopisně správnou variantu.

ekzém	ekzém	eksém	exém
aérobik	ajrobik	aerobik	érobik
ekzistence	existence	ekzistence	eksistence

4) Doplňte i/y.

alib __, c __ klista, d __ ktát, f __ zika, prez __ dent, d __ sgrafik, un __ verzita,
g __ mnázium, d __ eta, elektr __ ka, l __ rika, c __ klus, d __ splej, h __ giena,
ol __ mpiáda, amb __ ce

5) Převeďte slova v závorkách do správného tvaru.

Radek často odbočuje od daného (téma). _____

Ano, s tímhle (datum) souhlasím. _____

V Táboře se nachází mnoho (muzeum). _____

Hlavní roli v (drama) hraje Petr Štěpánek. _____

Sedíme v (kupé) ve druhém vagoně. _____

Zde můžete vidět portrét největšího (génius). _____

Už se blížíme k (centrum). _____

Vrátil se s (album) plným fotografií z dětství. _____

Příloha 3 – Vyplněný dotazník (7. ročník)

DOTAZNÍK – CIZÍ SLOVA

1) Vyberte k daným slovům vhodnou definici.

voucher

- a) cestovní doklad
- b) poukaz
- c) poštovní známka

luxus

- a) vysavač prachu
- b) přepych, nádhera
- c) bída

make-up

- a) vstávání
- b) předělávka
- c) úprava zevnějšku pomocí kosmetiky

aktuální

- a) minulý
- b) současný
- c) budoucí

handicap

- a) házená
- b) nevýhoda; tělesné postižení
- c) ruční nástroj

exkurze

- a) výstava
- b) výbuch
- c) zájezd

absence

- a) něco neskutečného
- b) zřeknutí se požitku (např. alkoholu)
- c) nepřítomnost

au-pair

- a) onemocnění rtu
- b) cizinka pomáhající v domácnosti
- c) citoslovce ukrutné bolesti

kúra

- a) slupka plodů
- b) soustavný léčebný proces
- c) povrch kmene stromu

gambler

- a) dvojník herce
- b) rozhodující podání v tenise
- c) člověk závislý na automatech

manufaktura

- a) příručka s pokyny
- b) písemný doklad
- c) ruční výroba

kimono

- a) bojové umění
- b) dlouhý japonský šat
- c) tradiční čínský pokrm

workshop

- a) obchod s náradím
- b) úřad práce
- c) dílna

adaptovat

- a) přizpůsobit
- b) osvojit, přijmout za vlastní
- c) souhlasit s něčím

interiér

- a) ubytovací zařízení pro studenty
- b) vnitřní prostor
- c) dílna pro umělce

restaurovat

- a) vést restauraci
- b) znovu začít
- c) obnovovat

2) Nahrďte tučná slova vhodnými synonymy.

Filmy s **happy endem** mám nejraději. se šťastným koncem

Karel Gott je **populární** český zpěvák. slavný

Maminka si koupila **magazín**. časopis

Při fyzice jsme prováděli zajímavý **experiment**. pokus

Jana musí udělat **interview** se známou osobností. reportáž

3) V každém řádku zakroužkujte pravopisně správnou variantu.

egzém ekzém eksém exém
aérobik ajrobik aerobik érobik
egzistence existence ekzistence eksistence

4) Doplňte i/y.

aliby, cyklista, diktát, fyzika, prezident, disgrafik, univerzita,
gymnázium, dieta, elektrika, lyrika, cyklus, displej, hygiena,
olimpiáda, ambice

5) Převeďte slova v závorkách do správného tvaru.

Radek často odbočuje od daného (téma). tématu

Ano, s tímhle (datum) souhlasím. datumem

V Táboře se nachází mnoho (muzeum). museí

Hlavní roli v (drama) hraje Petr Štěpánek. dramatu

Sedíme v (kupé) ve druhém vagoně. kupé

Zde můžete vidět portrét největšího (génus). génia

Už se blížíme k (centrum). centru

Vrátil se s (album) plným fotografií z dětství. albem

Příloha 4 – Vyplněný dotazník (9. ročník)

DOTAZNÍK – CIZÍ SLOVA

1) Vyberte k daným slovům vhodnou definici.

voucher

- a) cestovní doklad
- b) poukaz
- c) poštovní známka

luxus

- a) vysavač prachu
- b) přepych, nádhera
- c) bída

make-up

- a) vstávání
- b) předělávka
- c) úprava zevnějšku pomocí kosmetiky

aktuální

- a) minulý
- b) současný
- c) budoucí

handicap

- a) házená
- b) nevýhoda; tělesné postižení
- c) ruční nástroj

exkurze

- a) výstava
- b) výbuch
- c) zájezd

absence

- a) něco neskutečného
- b) zřeknutí se požitku (např. alkoholu)
- c) nepřítomnost

au-pair

- a) onemocnění rtu
- b) cizinka pomáhající v domácnosti
- c) citoslovce ukrutné bolesti

kúra

- a) slupka plodů
- b) soustavný léčebný proces
- c) povrch kmene stromu

gambler

- a) dvojník herce
- b) rozhodující podání v tenise
- c) člověk závislý na automatech

manufaktura

- a) příručka s pokyny
- b) písemný doklad
- c) ruční výroba

kimono

- a) bojové umění
- b) dlouhý japonský šat
- c) tradiční čínský pokrm

workshop

- a) obchod s náradím
- b) úřad práce
- c) dílna

adaptovat

- a) přizpůsobit
- b) osvojit, přijmout za vlastní
- c) souhlasit s něčím

interiér

- a) ubytovací zařízení pro studenty
- b) vnitřní prostor
- c) dílna pro umělce

restaurovat

- a) vést restauraci
- b) znovu začít
- c) obnovovat

2) Nahrad'te tučná slova vhodnými synonymy.

Filmy s **happy endem** mám nejraději. šťastný konec

Karel Gott je **populární** český zpěvák. milovaný

Maminka si koupila **magazín**. časopis

Při fyzice jsme prováděli zajímavý **experiment**. pokus

Jana musí udělat **interview** se známou osobností. rozhovor

3) V každém řádku zakroužkujte pravopisně správnou variantu.

egzém ekzém eksém exém

aérobik ajrobik aerobik érobik

egzistence existence ekzistence eksistence

4) Doplňte i/y.

alib y, c y klista, d i ktát, f y zika, prez i dent, d i sgrafik, un i verzita,
g y mnáziium, d i eta, elektr i ka, l y rika, c y klus, d i splej, h y giena,
ol y mpiáda, amb i ce

5) Převed'te slova v závorkách do správného tvaru.

Radek často odbočuje od daného (téma). témátu

Ano, s tímhle (datum) souhlasím. datem

V Táboře se nachází mnoho (muzeum). muzeí

Hlavní roli v (drama) hraje Petr Štěpánek. dramatu

Sedíme v (kupé) ve druhém vagoně. kupé

Zde můžete vidět portrét největšího (génus). génie

Už se blížíme k (centrum). centru

Vrátil se s (album) plným fotografií z dětství. albem